

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Občanská práva v Ústavě z roku 1920

Diplomová práce

Zpracoval: Václav Melč

Konzultant diplomové práce: JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Občanská práva v Ústavě z roku 1920

Diplomová práce

Jméno a příjmení:	Václav Melč
Osobní číslo:	R09M0157P
Studijní program:	M 6805 - Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Zadávací katedra:	Katedra právních dějin
Vedoucí diplomové práce:	JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová Katedra právních dějin

Plzeň, březen 2014

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Občanská práva v Ústavě z roku 1920“ zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, ze kterých jsem pro svoji práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň 2014

.....
Václav Melč

Rád bych poděkoval JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové za odborné vedení a vstřícný přístup při psaní této diplomové práce.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Vymezení občanských práv a svobod.....	9
2.1	Charakteristické znaky občanských práv a svobod.....	10
2.2	Členění občanských práv a svobod.....	11
2.2.1	Dělení občanských práv podle generací.....	11
2.2.2	Dělení občanských práv a svobod podle subjektů.....	12
2.2.3	Dělení občanských práv podle forem omezení.....	12
3	Vývoj občanských práv a svobod.....	13
3.1.1	Základy lidských práv.....	13
3.1.2	Křesťanství a občanská práva a svobody.....	13
3.1.3	Občanská práva a svobody v období renesance.....	14
3.1.4	Vliv Americké revoluce na vývoj občanských práv a svobod.....	14
3.1.5	Vliv Velké francouzské revoluce na vývoj občanských práv a svobod.....	17
3.1.6	Rakouský vliv na občanská práva a svobody.....	19
4	Ústavní vývoj Československé republiky mezi lety 1918 až 1920.....	23
4.1	Vznik samostatného československého státu.....	24
4.2	Prozatímní ústava.....	26
4.2.1	Prezident republiky.....	28
4.2.2	Vláda.....	29
4.2.3	Národní shromáždění.....	30
4.3	Ústavní listina Československé republiky.....	32
4.3.1	Vznik Ústavní listiny Československé republiky.....	33
4.3.2	Preambule.....	34
4.3.3	Uvozovací zákon.....	34
4.3.4	Všeobecná ustanovení.....	35
4.3.5	Moc zákonodárná.....	36
4.3.6	Moc vládní a výkonná.....	38
4.3.7	Moc soudcovská.....	42
4.3.8	Ochrana menšin národních, náboženských a rasových.....	44
5	Občanská práva a svobody v ústavní listině Československé republiky.....	47
5.1.1	Pojetí občanských práv a svobod v ústavě z roku 1920.....	47
5.1.2	Postupné pronikání občanských práv a svobod do Ústavní listiny.....	48

5.2	Jednotlivá občanská práva a svobody v Ústavě z roku 1920.....	49
5.2.1	Rovnost	49
5.2.2	Svoboda osobní a majetková.....	51
5.2.3	Svoboda domovní	53
5.2.4	Svoboda tisku, právo shromažďovací a spolkové.....	54
5.2.5	Právo petiční.....	57
5.2.6	Tajemství listovní.....	57
5.2.7	Svoboda určení a svědomí. Svoboda projevu mínění	58
5.2.8	Manželství a rodina	62
5.2.9	Občanská práva a svobody nezahrnuta do hlavy páté Ústavní listiny ...	62
5.2.9.1	Státní občanství a právo domovské.....	63
5.2.9.2	Právo volební	64
5.2.10	Občanské povinnosti v Ústavě z roku 1920.....	65
6	Zamyšlení nad občanskými právy a svobodami v Ústavní listině z roku 1920.	67
6.1.1	Rovnost	67
6.1.2	Svoboda osobní a majetková.....	67
6.1.3	Svoboda domovní	69
6.1.4	Svoboda tisku, právo shromažďovací a spolkové.....	70
6.1.5	Právo petiční.....	71
6.1.6	Tajemství listovní.....	72
6.1.7	Svoboda učení a svědomí, svoboda projevu mínění	72
6.1.8	Manželství a rodina	73
7	Závěr	75
8	Summary	77
9	Seznam zkratk	79
10	Seznam použité literatury.....	80
	Knížní publikace	80
	Prameny práva.....	81
	Ostatní zdroje	84

1 Úvod

Motto:

„Ústava je podobna nádobě, do níž je možné nalít víno nebo vodu.“

Ferdinand Peroutka

Diplomová práce se věnuje tématu „Občanských práv v Ústavě z roku 1920“. Toto téma jsem si vybral zejména pro jeho historický význam a svůj vztah k problematice občanských práv. Garance občanských práv v právním předpisu největší právní síly je bezpochyby tématem zajímavým. To je navíc umocněno vznikem nového samostatného státu a procesem plným počátečního očekávání, nadšení, ale i nejistot a konfliktů.

Za cíl této diplomové práce lze označit shrnutí vývoje občanských práv, tedy představení jednotlivých občanských práv, které tvoří nezbytnou součást ústavní listiny, zamyšlení nad občanskými právy obsaženými v ústavě z roku 1920 a v neposlední řadě také představit okolnosti, které k jejich zakotvení vedly.

V úvodních kapitolách diplomové práce se věnuji občanským právům a svobodám bez omezení na konkrétní stát či listinu. Snažím se shrnout jejich charakteristické rysy, rozdělit tato práva podle všeobecně uznávaných kritérií a stručně představit historické mezníky v pojetí občanských práv od jejich úplných základů až po první moderní demokratické právní úpravy.

Čtvrtá část diplomové práce věnuje pozornost ústavnímu vývoji nově vzniklého československého státu od roku 1918 do roku 1920. Přes jeho vznik samostatného československého státu se zde snažím dostat k stručnému nástinu prozatímní ústavní listiny a k hlavním státním orgánům, které měly za úkol zajistit řádný vývoj republiky. Tato část je ukončena deskriptivním rozbohem ústavní listiny Československé republiky s výjimkou její hlavy páté, o které je pojednáno v samostatné části diplomové práce.

Samotná občanská práva v ústavní listině Československé republiky jsou náplní páté části mé práce. Začátek této kapitoly je obecný a má za úkol přiblížit jejich zakotvení v ústavní listině Československé republiky. Dále jsou postupně rozebrána

práva a svobody obsažené v hlavě páté ústavní listiny. Tato část diplomové práce pokračuje stručnou kapitolou, která pojednává o právech a svobodách v ústavní listině mimo hlavu pátou, vyčleněnou občanským právům a svobodám. Samotný závěr této části se věnuje rozboru jediné občanské povinnosti tvořící součást hlavy páté.

Závěrečné kapitoly diplomové práce jsou věnovány stručným poznámkám a zamyšlením nad způsobem úpravy jednotlivých občanských práv a svobod v hlavě páté Ústavní listiny Československé republiky.

2 Vymezení občanských práv a svobod

Kapitola pojednává o charakteru občanských práv a svobod. Nejčastější pojetí je z pohledu přirozeného práva. Občanská práva a svobody jsou nejzákladnější složkou veřejných subjektivních práv a jako takové bývají uvedeny v ústavních zákonech a ústavách.

Pojem občanská práva z Ústavní listiny Československé republiky roku 1920 chápeme v souvislosti s lidskými právy, přičemž jde o terminologii současnou a tehdejší. Dnešní označení lidská práva a svobody vyjadřuje v terminologii ústavy z roku 1920 pojem občanská práva a svobody. Pokud již mluvíme o terminologii lidských práv, je zde nutné uvést na pravou míru její roztříštěnost. Rozdílné označování najdeme ve vnitrostátních předpisech, mezinárodních smlouvách i v odborných publikacích. Těmito ekvivalentními pojmy jsou lidská práva, základní práva a svobody, nezczitelná práva a svobody, ale i další pojmy. Karel Klíma například píše: „*Lidsko-právní terminologie je tak do jisté míry neustálená a zřejmě ani nelze vytvořit jedinou platnou dogmatiku a terminologii lidských práv, což je dáno i tím, že předmět zkoumání (lidská práva) je vědecky popisován a zkoumán nejen právní vědou, ale i jinými (zejména společenskými) vědami, přičemž právní a neprávní přístupy nelze zcela oddělit a prolínají se. Různost používání jednotlivých termínů není vždy důsledkem snahy o obsahové odlišení jednotlivých práv nebo vytvoření vzájemně se vylučujících kategorií, nýbrž se tak většinou stává v důsledku snahy akcentovat určitý rozměr či aspekt toho kterého práva.*“¹

V dnešním pojetí převažují dva aspekty občanských práv, které je třeba brát v potaz. V prvním odlišujeme práva občanská od práv lidských, která nabývá člověk již svým narozením, a tedy nevyplývají z jeho příslušnosti k nějakému státu z titulu občanství jako práva občanská. A v druhém aspektu chápeme občanská práva jako jedno z odvětví lidských práv členěných na občanská, politická a sociální práva.

---

¹ KLÍMA, Karel. Státověda. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 1. ISBN 8086898989.

2.1 Charakteristické znaky občanských práv a svobod

Občanská práva a svobody stojí ve své podstatě na základních znacích, které můžeme označit za charakteristické. Mají povahu subjektivního veřejného práva, jde tedy o veřejnoprávní vztahy mezi státem na straně jedné a jednotlivcem na straně druhé, kdy z tohoto vztahu plynou nositeli těchto práv konkrétní nároky spojené s jeho osobou. Na základě garance těchto práv ze strany státu je vyloučeno, že by je sám stát mohl porušovat.

Vycházíme-li z přirozeného práva, dojdeme k názoru, že občanská práva a svobody jsou nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Stát je tedy může a musí uznat, pokud se mají stát součástí práva pozitivního.²

Nezadatelnost spočívá v nemožnosti občanská práva někomu jinému zadat, postoupit, zastavit či pominout.

Nezcizitelnost práv je založena na nemožnosti převést je na někoho jiného za úplatu, darem nebo zřeknutí se jich. Dle této koncepce je patrné, že nezadatelnost a nezcizitelnost má za úkol chránit jednotlivce proti jeho vlastnímu zásahu omezením dispozic s těmito právy. Taková dispozice by nepůsobila žádné právní následky a šlo by pouze o zdánlivé jednání. Nezadatelnost a nezcizitelnost jsou dle mnohých názorů označovány jako synonyma.

Nepromlčitelnost chrání jedince před jejich zaniknutím z důvodu nevyužití. Nelze o ně přijít jejich neuplatněním a stát nemůže promlčení občanských práv a svobod namítat. Jsou dle základní přirozenoprávní koncepce věčné a časem nijak nepominou, což vyplývá z jejich existence před existencí státu.

Nezrušitelnost dává státní moci pouze právo je uznat a potvrdit, ne však rušit nebo je prohlašovat za neplatná.

Dalším charakteristickým znakem je univerzálnost a individuálnost. Nejsou záležitostí jen jednoho konkrétního jedince. Vztahují se na všechny jednotlivce bez jakékoli formy diskriminace (například na základě rasy, barvy pleti, společenského postavení, majetku, politických názorů, náboženského vyznání či jiných). Individuálnost spočívá v nabytí těchto práv již při narození člověka nezávisle na státní moci. Je

---

² GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 4. upravené vydání. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 225.

zde patrná úzká souvislost s přirozeným právem, kdy stát není ten, kdo tato práva uděluje, ale sama jedinečnost člověka a jeho postavení ve společnosti je zakládá. Výjimku tvoří některé skupiny práv, které jsou závislé na konkrétních předpokladech. Těmi jsou například státní občanství či překročení věkové hranice.

2.2 Členění občanských práv a svobod

Navzdory faktu, že občanská práva a svobody jsou vyjmenovávány v mnohých právních normách vnitrostátního i mezinárodního významu, jejich výčet není uzavřeným systémem. Obraz občanských práv a svobod se neustále mění v návaznosti na judikaturu orgánů, které mají pravomoc ve věcech občanských práv rozhodovat. Takovými orgány jsou například Evropský soud pro lidská práva, Ústavní soud či soudy obecně.

2.2.1 Dělení občanských práv podle generací

Občanská práva a svobody dělíme podle jejich historického vývoje na generace. Teorie generací počítá se svým rozšiřováním a dalšími navazujícími generacemi. Generace zde vyjadřuje postupný vývoj, kdy se jednotlivé okruhy práv vyvinuly právě na základě předchozí generace a bez ní by nebylo možné se k dalšímu okruhu posunout.

Současné pojetí zná tři nebo čtyři generace. První generace se formuje v období 17. až 19. století. Jedná se o práva osobní povahy navazující na přirozenoprávní doktrínu. Řadíme sem právo na život, bez kterého žádná další práva nemají význam, právo na svobodu, právo na vlastnictví, nedotknutelnost osoby, právo na soukromí a svobody pohybu, pobytu a myšlení.

Druhá generace, stojící na základech první, se datuje na přelom 19. století. Věnuje se právům politickým a odstranění jejich dřívějších omezení. Nejzásadnějším právem je právo volební, tedy možnost být jako jedinec volen a stejně tak i volit. Zahrnuje i právo účastnit se na správě věcí veřejných, petiční právo, svobodu projevu, právo na informace a právo shromažďovací a sdružovací.

V generaci třetí pozorujeme formování občanských práv vlivem sociálních hnutí v meziválečném období až v polovině 20. století. Tato generace je tvořena právy hospodářskými, sociálními a kulturními. Na rozdíl od prvních dvou generací nejsou

tato práva spojena s pouhým zdržením se státu od zásahu do práv, ale je potřeba, aby se stát i aktivně zapojil. V případě práv sociálních se stará o zachování určité životní úrovně. Patří sem právo na hmotné zabezpečení v případě nemoci, invalidity, stáří, dále různé sociální dávky či podpora v přípravě na zaměstnání.

Lidská práva čtvrté generace reflektují potřeby druhé poloviny 20. století. Mezi ně je třeba počítat právo na příznivé životní prostředí, na ochranu informací, právo na mír a jiné další.

2.2.2 Dělení občanských práv a svobod podle subjektů

Práva a svobody dělíme na dvě základní skupiny: Práva náležející všem subjektům bez výjimky a práva náležející subjektům se speciální vlastností. Takovou vlastností může být například občanství, věk, pohlaví, tělesné postižení a pod.

2.2.3 Dělení občanských práv podle forem omezení

Omezení ze strany státní moci lze, co do rozsahu, rozdělovat do tří skupin:

První je skupina práv, která nelze omezit vůbec. Do té můžeme zařadit právo na život, zákaz nelidského trestání a zacházení a další práva z první generace občanských práv a svobod.

Práva druhé skupiny lze omezit, ale jen za splnění určitých podmínek. Možnost omezení těmito podmínkami bývá zpravidla uvedena ve stejném prameni jako samotné právo. Příkladem možnosti omezení mohou být práva hospodářská, sociální a kulturní.

A konečně třetí skupina je v dispozici zákonodárce, který tato práva svojí činností dotváří, a tedy má i možnost je omezit.

3 Vývoj občanských práv a svobod

3.1.1 Základy lidských práv

Prvotní náznaky spatřujeme již v začátcích existence organizovaných lidských společností, jako například v sumerských a babylónských městských státech.

První větší a cílené snahy o vymezení občanských práv sledujeme ve starověkém Řecku, a to i přesto, že zde chybí koncepce těchto práv. Aristoteles chápe existenci přirozeného práva jako protiklad práva lidského, tedy pozitivního. Ve své Etice Nikomachově rozeznává právo přirozené a zákonné, přičemž přirozené má všude stejnou platnost, a to nezávisle na tom, zda se to lidem líbí nebo nelíbí.³ Přes veškeré přirozenoprávní teorie a také snahu zapojit člověka do politického procesu a ovlivňování chodu státu se nikdy nepovedlo starověkému Řecku naplnit předpoklady myšlenek o rovnosti a svobodě. Přirozenoprávní teorie se týkala jen okruhu svobodných lidí, ale řecká společnost se neskládala jen z nich, nýbrž i z otroků, na které se rovnost ani svoboda či jiná přirozená práva nevztahovala.

Otroctví fungovalo i v Římě, kde byla nerovnost zcela běžně zakotvena ve společnosti. Mimo otroctví je zde nerovnost patrná i mezi svobodnými občany. Ať již v rozsahu práv patricijů oproti plebejcům nebo hierarchickém systému římské rodiny, kde všichni od dětí až po manželku jsou podřízeni otci rodiny. Navzdory tomu je patrné, že římstí právníci usilují o zesílení humanistických idejí a snaží se vytvářet právo stojící na principech práva přirozeného.

3.1.2 Křesťanství a občanská práva a svobody

V důsledku silné pozice občanských práv a svobod v Řecku a Římě se ani křesťanství nemohlo k občanským právům stavět odmítavě. Křesťanství si ale přizpůsobuje tato práva a svobody tak, aby vyhovovaly jejich pojetí společnosti. Hlavní prvek tady zastává Bůh. Tím se z práva přirozeného stává právo Božské a jako takovému mu nesmí žádné lidské, tedy pozitivní právo odporovat ani požadovat něco, co by bylo s ním v rozporu.

---

³ ARISTOTELES. Etika Nikomachova. Praha : Petr Rezek, 1996. 494 s. ISBN 80-901796-7-3. S 137-138.

Vycházíme-li z myšlenky, že všichni lidé jsou „děti jediného otce“, je na základě této myšlenky mnohem snazší potírat rozdílnosti v původu nebo společenském postavení. Věřící otroci zde již nejsou chápáni jako mluvící věci.

3.1.3 Občanská práva a svobody v období renesance

Pokud mluvíme o období renesance, je nutné uvést, že renesance vznikla na přelomu 13. a 14. století v Itálii, konkrétně se udává město Florencie. Ústup renesance pak nastává v 16. století. Renesance je odklonem od středověkého chápání společnosti a návratem k ideálům antiky.

Renesance na rozdíl od středověkého upřednostňování náboženství a stavění do popředí Boha, stavěla na první místo lidskou bytost, jedince. Člověk měl být svobodný, uvědomující si vlastní individualitu a své jednání. Zatímco středověk neuznával jednotlivce jako bytost svobodně rozhodující se a upřednostňoval společnost, tento přístup se v renesanci, neboli v období znovuzrození, obrátil a do popředí se dostal jednatel. Na základě toho je možné říci, že renesance se opírá o několik typických znaků, které pomohly rozvoji občanských práv a svobod. Většina z nich je zaměřena na umění, ale právě tímto způsobem měla vliv na společnost a její názory. Těmito základními prvky jsou humanismus, antropocentrismus a individualismus. Renesance jich samozřejmě zná více, ale tyto mají největší vliv na chápání občanských práv a svobod.

Renesance nenabízí právní předpisy zakotvující občanská práva a svobody, ale vytváří velice příznivou atmosféru pro emancipaci společenských tříd a pochopení potřeby občanských práv a svobod.

3.1.4 Vliv Americké revoluce na vývoj občanských práv a svobod

Během druhé poloviny 18. století se britské kolonie v Severní Americe začínají bouřit proti Velké Británii. Odmítají právo britského parlamentu na rozhodování věcí týkajících se kolonií bez svého řádného zastoupení v parlamentu. Neshody vyústí po tzv. Bostonském pití čaje⁴ v roce 1775 válkou za nezávislost mezi britskými koloniemi a Velkou Británií. Válka trvala až do roku 1783 a skončila vítězstvím kolonií.

---

⁴ Bostonské pití čaje – protest kolonistů proti britskému impériu. Protest spočíval ve shoení beden s čajem do vody v Bostonském přístavu, kam byly tyto bedny dovezeny právě z Velké Británie. Bostonské pití čaje je označováno jako jedna z příčin Americké revoluce za nezávislost.

Do roku 1776 měly kolonie za cíl vyjednat pouze výhodné příměří, ale i v důsledku války a stále sílícího názoru, že je potřeba se od Velké Británie odpoutat, byla 4. července 1776 ve Filadelfii kontinentálním kongresem ratifikována a podepsána Deklarace nezávislosti Spojených států amerických. Jako příklad nálad podporujících vyhlášení nezávislosti můžeme uvést pamflet Thomase Paina s názvem Common Sense. Dle něj byla jediná cesta vyhlásit nezávislost na Velké Británii. Píše: „...*nezávislost kolonií přijde dříve či později. Lidé se jen nemohou shodnout, kdy se tak stane... a zároveň přesvědčuje, že správný rok je nyní, tedy rok 1776... Amerika přijme uprchlíka, který je pronásledován po celém světě – tím uprchlíkem je svoboda.*“⁵

Důvodem, proč vznikla Deklarace nezávislosti, byla potřeba obhájit své nezávislé postavení tehdejších kolonií vůči Velké Británii. „*Pokládáme za samozřejmé pravdy, že všichni lidé jsou stvořeni sobě rovni a jsou nadáni svým stvořitelem jistými nezcizitelnými právy, mezi něž patří právo na život, svobodu a budování osobního štěstí ... kdykoli počne být některá vláda těmto cílům na překážku, má lid právo ji změnit nebo zrušit a ustavit vládu novou, která by byla založena na takových zásadách...*“⁶ Deklarace se zde vymezuje oproti nespravedlnostem vůči jistým nezcizitelným právům ze strany Velké Británie a zároveň tvrdí, že lid takto omezený má právo vládu změnit nebo zrušit.

Americká Deklarace nezávislosti by se dala rozdělit na pět částí. Úvod, preambule, výčet křivd Jiřího III., nařčení britského lidu a závěr. Z pohledu občanských práv a svobod je nejvýznamnější částí preambule. Obsahuje logické kroky, kdy je jedno tvrzení odvozováno od tvrzení předešlého. Postupně přecházíme od myšlenky rovnosti lidí a jejich nezcizitelných práv až k odpovědnosti lidí zrušit vládu či ustavit novou, pokud taková vláda omezuje jejich nezcizitelná práva. Tato omezení či zásahy tvoří největší podíl z textu Deklarace a osočuje hlavně anglického krále Jiřího III. Závěr Deklarace již prohlašuje kolonie za svobodné a nezávislé státy, a tím se zcela oprostí od Velké Británie: „...*slavnostně zveřejňujeme a prohlašujeme, že tyto kolonie jsou*

---

⁵ DVORÁK, Lukáš. Zdravý rozum Thomase Paina. In: [online]. 2004. Dostupné z: <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/student/dvor104.pdf>.

⁶ Deklarace nezávislosti USA, 1776, plné znění česky, anglicky In: [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.inuru.com/index.php/spolecnost/dokumenty/490-deklarace-nezavislosti-usa-1776>.

a po právu mají býti svobodnými a nezávislými státy, že jsou zproštěny veškeré poddanosti britské koruny a že veškeré politické svazky mezi nimi a státem Velká Británie jsou a mají býti úplně rozvázány...“⁷

Zajímavým faktem na Deklaraci nezávislosti Spojených států amerických je, že ačkoliv se hlásí k rovnosti lidí a k nezcizitelným právům, týkají se tato práva pouze bělošského obyvatelstva, nikoli jiných ras. Stejně tak ženy nemají rovnocenné postavení jako muži, například právo volit získávají až v roce 1920.

Do přijetí federální Ústavy Spojených států amerických v roce 1787 přijalo svoji ústavní listinu obsahující prohlášení o občanských právech a svobodách i několik amerických států. Na federální Ústavu měly vliv především myšlenky Charlese Montesquieua⁸, který rozděluje státní moc na tři druhy: zákonodárnou, výkonnou a soudní. Zákonodárnou moc má podle Montesquieua tvořit dvoukomorový parlament, kdy jednu komoru tvoří zvolení zástupci lidu a druhou sbor šlechty. Volení zástupci lidu zákony vydávají, druhá komora je může pozastavit a zároveň nemůže sama zákony vydávat. Moc výkonnou svěruje Montesquie panovníkovi a moc soudní soudcům vybraným z lidu s obdobím na dobu určitou.

Federální Ústava Spojených států amerických obsahuje od 15. prosince 1791 Listinu práv⁹, která je tvořena 1.–10. dodatkem k americké ústavě. V těchto dodatcích jsou garantována občanská práva a svobody. První dodatek obsahuje svobodu vyznání, tisku, projevu, právo lidu pokojně se shromažďovat a právo podávat státním orgánům žádost o napravení křivd. Druhý dodatek se věnuje právu držet a nosit zbraň. Třetím dodatkem je upraveno ubytování vojáků v soukromých domech. Právo na ochranu osobní a domovní svobody je obsahem čtvrtého dodatku. Dodatky č. 5 až 8 se souhrnně týkají práva na spravedlivý proces. Velice důležitý svým obsahem je dodatek číslo 9 a 10. První ze jmenovaných říká, že výčet práv jednotlivce zaručených Ústavou a Listinou práv není úplný. Práva zmíněná v těchto dokumentech totiž nesmí být vykládána takovým způsobem, aby v jeho důsledku byla popírána nebo zlehčována ostatní práva

---

⁷ Deklarace nezávislosti USA, 1776, plné znění česky, anglicky In: [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.inuru.com/index.php/spolecnost/dokumenty/490-deklarace-nezavislosti-usa-1776>.

⁸ Charles Montesquieu byl francouzský filozof, politický teoretik a spisovatel. Je znám především pro své dílo „O duchu zákonů“ a také pro svoji propagaci principu uspořádání moci ve státě. Tu rozděluje na zákonodárnou, výkonnou a soudní, která má být na předešlých dvou nezávislá.

⁹ Bill of Rights. [online]. Dostupné z: http://www.archives.gov/exhibits/charters/bill_of_rights_transcript.html.

náležící lidu. Druhý jmenovaný dokument přiznává jiným státům a jejich lidu kterékoliv jiné právo, které by Ústava výslovně nevyhradila Unii nebo nevyjmula z pravomoci států.

Tento výčet občanských práv a svobod spolu s psanou podobou Ústavy je velice podobný procesu vzniku ústavních listin v kontinentální Evropě.

3.1.5 Vliv Velké francouzské revoluce na vývoj občanských práv a svobod

V roce 1789, po vleklé ekonomické krizi Francie a neúspěších v povzbuzení národního hospodářství, svolal král Ludvík XVI. generální stavy. Zástupci třetího stavu – měšťané a sedláci, u kterých se ekonomická krize nejvíce projevila, chtěli kromě obvyklého projednání daní jednat i o změnách ve společenském uspořádání v zemi. Třetí stav se dožadoval jmenování nejvyšším zákonodárným orgánem země. Dlouhé dohadování vedlo k vytvoření Národního shromáždění, zastupovaného třetím stavem a částí šlechty a duchovních. Toto shromáždění se v červenci roku 1789 prohlásilo za Ústavodárné národní shromáždění a přísahalo se nerozpustit do přijetí ústavy.

Po vyhlášení Ústavodárného národního shromáždění a následném dobytí Bastily vydává shromáždění srpnové dekrety, kterými mění dosavadní rozdělení společnosti. A ve stejném roce vydává také Ústavodárné národní shromáždění Prohlášení práv člověka a občana, které se později nazývá Deklarace lidských práv.

V úvodu Deklarace se v pár větách uvádí, v jakém duchu je psána. Její pojetí je velice osvícenské a podtrhuje snahu o změnu tehdejší společnosti, dělené na tři stavy s různým postavením. „*Představitelé francouzského lidu, ustanovení v Národním shromáždění, domnívajíce se, že nevědomost, zapomenutí nebo pohrdání lidskými právy jsou jedinými příčinami veřejných neštěstí a zkorumpování vlád, rozhodli se vyložit v slavnostní Deklaraci přirozená, nezcizitelná a posvátná práva člověka...*“¹⁰

Deklarace má celkem sedmáct článků, které se inspirovaly americkým vzorem v podobě dodatků k Ústavě Spojených států amerických, ale navíc jsou oproti nim systematictější a zpracovány podrobněji. První článek obsahuje odkaz na svobodu každého člověka již od narození a na rovnost lidí mezi sebou navzájem. Rozdílnost lidí

---

¹⁰ Deklarace práv člověka a občana: La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen. [online]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Deklarace_práv_člověka_a_občana.

ve společnosti může vzniknout jen na základě prospěšnosti pro tuto společnost. „*Účelem každého politického společenství je zachování přirozených a nezadatelných práv člověka. Těmito právy jsou svoboda, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor proti útlaku*“¹¹. Svrchovanost je v Deklaraci odvozena od národa, tedy od celé společnosti, nikoliv od jednotlivce.

Svobodu ohraničuje Deklarace tak, že každý může činit vše, čím neškodí jinému. Výkon přirozených práv není tedy ohraničen ničím jiným než jejich svobodným užíváním těchto práv dalšími členy společnosti. Výjimku z tohoto pravidla může stanovit pouze zákon, a to jen v případech škodlivých pro společnost. Nikdo zároveň nemůže být nucen činit to, co není zákonem nařízeno. Každý má mít možnost zapojit se do vytváření zákonů buď osobně, či prostřednictvím svých zástupců. Stejně tak má každý občan stejný přístup k veřejným úřadům a zaměstnáním, a to dle svých schopností, ctností nebo nadání.

Trestněprávní garance je obsažena v člancích sedm až devět a postupně se věnuje zásadě obžalovací, zákonnosti, zásadě přiměřenosti a zákazu krutých a nelidských trestů a presumpci nevinny. Stejně tak nesmí být nikdo poškozen pro své názory, i náboženské, pokud neruší svým projevem pořádek. To však nezasahuje do práva na sdělování myšlenek a názorů, které Deklarace považuje za jedno z nejdrahocennějších práv člověka.

Náplň článků dvanáct až šestnáct tvoří požadavek nutnosti existence veřejné moci, která jedná v zájmu všech, nikoliv v zájmu svém. Pro výkon moci veřejné jsou vybírány daně a výnosy z nich mají být rozděleny dle potřeby a vybírány na základě majetkové schopnosti. Každý má také právo kontrolovat, na co se výnosy z daní využívají, způsob jejich vybírání a dobu jejich trvání. Deklarace v článku šestnáctém ještě utvrzuje svoje stanovisko k rozdělení moci a prohlašuje, že společnost bez záruky práv a rozdělení moci nemůže o sobě říkat, že má ústavu. Poslední článek se věnuje vlastnickému právu, které považuje za nedotknutelné a posvátné, kterého nemůže být nikdo zbaven, mimo případu zákonem zajištěnou veřejnou nezbytnost, s podmínkou předchozí a dostatečné náhrady.

---

¹¹ Deklarace práv člověka a občana: La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen. [online]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Deklarace_práv_člověka_a_občana.

Dodatky k federální Ústavě Spojených států amerických a Prohlášení práv člověka a občana ukazují nový směr v uspořádání lidské společnosti. Nadřazují nezcizitelná práva a svobody jednotlivce nad stát. Jejich význam dokládá i současná platnost a začlenění do francouzského ústavního systému a prohlášení v Preambuli Ústavy páté republiky: „*Francouzský lid se slavnostně hlásí k lidským právům a zásadám národní svrchovanosti, jež byly uvedeny v Prohlášení z roku 1789...*“¹²

3.1.6 Rakouský vliv na občanská práva a svobody

Rozmach občanských práv a svobod v Rakousku začíná s nástupem Josefa II. Ten se snažil o zlepšení hospodářství a zefektivnění státní správy a výsledky jeho reformních snah měly velice významný vliv na kvalitu života jeho poddaných. První rozsáhlejší ovlivnění práv a svobod sledujeme v roce 1781, kdy Josef II. vydává tzv. toleranční patent¹³, zavádějící náboženskou svobodu. Neznamená sice rovnoprávnost ostatních náboženství s katolickým vyznáním, ale již nejde o ilegální náboženství, která jsou zakázána. Těmito nově tolerovanými konfesemi byla vyznání: kalvínské, luteránské a ortodoxní křesťanství. Ohledně tolerančního patentu panuje názor, že nešlo o osvícenou myšlenku, že každý má právo na svobodu vyznání, ale ve skutečnosti měl toleranční patent za úkol zlegalizovat evangelické vyznání, které do té doby fungovalo v ilegality. Jeho povolením na něj mohl Josef II. cíleně působit ekonomicky a politicky. Z toho lze dovodit, že nekatolická vyznání, ač byla tolerována, musela se vyrovnávat s mnoha znevýhodněními. Významným krokem bylo také tolerování a zlepšení postavení židovské víry a židů od roku 1782. Ti se od tohoto roku mohli ve společenském životě více prosadit a ubylo vůči nim diskriminačních opatření.

Taktéž bylo v roce 1781 zrušeno nevolnictví a nahrazeno mnohem mírnější formou, tedy poddanstvím s přetrvávající povinností roboty. Ta byla zrušena až v roce 1848.¹⁴ Uvedený patent měl povzbudit hospodářství větším počtem obyvatelstva v městech, a to v důsledku možnosti stěhování poddaných. Mimo to měl i vliv na vzdělanost, protože umožnil studovat širšímu okruhu lidí. Patent zahrnoval i možnost

---

¹² BLAHOŽ, Josef a Michal PTÁČEK. Ústava Francouzské republiky ze dne 4. října 1958. Praha: Francouzský institut v Praze, 1990, 36 s. ISBN 8023842935.

¹³ Patent Josefa II, kterým se uvádí v toleranci existence i jiných náboženství než do té doby jediného povoleného katolického vyznání.

¹⁴ ZIMEK, Josef. Ústavnost a český ústavní vývoj. 4., nezměněné vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2006. 179 s. ISBN 80-210-4094-7. S. 11.

uzavřít sňatek bez souhlasu vrchnosti, což bylo dříve nemyslitelné. Zajímavým faktem byla možnost se z poddanství vykoupit.

Rok 1811 nabízí císařský patent Všeobecný zákoník občanský, známý spíše pod svou německou zkratkou ABGB¹⁵, který byl kodexem občanského práva pro neuherské země habsburské monarchie. Z pohledu občanských práv a svobod byl důležitý hlavně díky svému kladnému vztahu k přirozenému právu a k přirozenoprávním hodnotám. Podle Všeobecného zákoníku občanského má každý člověk vrozená, již rozumem poznatelná práva. „*Zakotvení přirozenoprávních hodnot do ABGB tyto hodnoty zvěčnilo, a pokud ne přímo zvěčnilo, tedy zakonzervovalo a ony hodnoty z tohoto zákona sekundárně „vyzařují“ ...*“¹⁶

Vzhledem k vytvoření prostoru pro formulování občanských práv a svobod v podrobnějším a uceleném katalogu vznikají od roku 1848 snahy v rámci ústavních listin. S touto snahou se setkáváme v tzv. dubnové ústavě¹⁷, stejně tak v kroměřížském návrhu ústavy¹⁸, občanská práva a svobody jsou obsaženy i o rok později v tzv. březnové nebo jinak nazvané Stadionově ústavě z roku 1849. Tyto návrhy však ani v jednom případě nenabýly účinnosti a ucelený katalog občanských práv a svobod u nás nebyl k dispozici až do roku 1867.

Tehdy situaci změnila prosincová ústava a přijetí základního zákona státního 142/1867 ř. z., o všeobecných právech státních občanů v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených, zjednodušeně označovaný jako zákon o všeobecných právech státních občanů. Tento a další čtyři zákony tvoří tzv. prosincovou ústavu z roku 1867. Souhrnně upravují užívání moci vládní a vykonávací, moc soudcovskou, zřízení říšského soudu a nakonec změnu základního zákona o říšském zastupitelstvu. O rok později je doplňují ještě další zákony – o manželském právu katolickém, o postavení školy

---

¹⁵ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.

¹⁶ BEJČEK, Josef. Všeobecná právně kulturní inspirace Všeobecného zákoníku občanského z r. 1811. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2011, roč. 19, č. 3, s. 201-207. ISSN 1210-9126. Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/dokumenty/14218>.

¹⁷ Ústavní listina rakouského císařství označovaná také jako Pillersdorfova ústava byla kritizována pro své centralistické pojetí a volební řád, který byl její součástí. Tato ústavní listina nikdy nenabývala účinnosti. Přes veškerou kritiku lze hovořit o posunu vpřed ohledně zakotvení občanských práv a svobod do ústavní listiny.

¹⁸ Návrh ústavy vypracovaný na ústavodárném kroměřížském sněmu pro Rakouské císařství. Kroměřížský sněm byl ještě toho roku rozpuštěn.

vůči církvi a tzv. mezikonfesní zákon, který ruší nadřazenost katolické církve nad ostatními náboženstvími.

Základní zákon státní o všeobecných právech státních občanů je tvořen dvaceti články. První věta zákona vyjmenovává dlouhý výčet zemí a měst, v kterých zákon platí. Základní zákon nejdříve každému obyvateli těchto zemí přiznává obecné rakouské státní právo občanské a odkazuje i na možnost tohoto občanství pozbýt. Občané jsou si všichni rovni před zákonem, mají právo na vlastnictví, které je neporušitelné s výjimkami uvedenými v zákoně. Vyjadřuje možnost nabývat nemovitosti, volně se pohybovat a usazovat a stejně tak provozovat jakoukoliv živnost. Poddanství a nevolnictví se článkem č. 7 tohoto základního zákona navždy ruší.

Zákon také zakotvuje právo na osobní a domovní svobodu a také na uchování listovního tajemství, s výjimkou případů obsažených v zákoně, počítajících s případy války, rozkazu soudcovského, zatčení nebo domovní prohlídky. Přiznává také právo petiční, shromažďovací a spolkové, které je omezeno pouze zvláštními zákony. Byla zakázána cenzura či omezení nutnosti udělení koncesí. Stejně jako svoboda projevu je zajištěna svoboda víry i svědomí a požívání práv občanských a politických nesmí záviset na vyznání. Naproti tomu však nesmí náboženské vyznání bránit plnění občanských povinností. Každé zákonem uznané církvi a náboženské společnosti se mimo práva provozovat své náboženství přiznává právo spravovat fondy, fundace a ústavy k provozování svých záležitostí. Omezeny jsou pouze stejnými obecnými zákony jako každé jiné společnosti. Neuznaná náboženství a náboženské skupiny mají právo provozovat náboženství v domě, pokud to neodporuje zákonu a veřejné mravnosti.

Základní zákon obsahuje také svobodu vědy a svobodu vědeckého učení. Stejně jako možnost zřizovat vyučovací a výchovné ústavy, pokud má k tomu subjekt potřebné znalosti a schopnosti, nad čímž vykonává stát dozor. Výuka náboženství je povolena církvi a náboženským společnostem. Výuka ve škole, jednání na úřadech a ve veřejném životě probíhá ve všech „obvyklých řečích“, které jsou si rovny. Na toto právo navazuje možnost všech národů v zemi vzdělávat se ve své řeči. Poněkud znepokojivé může být ustanovení posledního článku, který dává vládě pravomoc na čas a na určitém území omezit některá práva výše vyjmenovaná. Konkrétně jde o osobní a domovní svobodu, listovní tajemství, shromažďovací právo, spolkové právo a svobodu projevu.

Celistvost občanských práv a svobod narušovalo několik zvláštních zákonů, které umožnily omezit jejich výkon a dovolovaly státní moci do nich zasáhnout. Mezi takové zákony patří zákon o právu tiskovém, stanovící vysoké kauce, které omezovaly svobodné vydávání tiskovin, zákon o výjimečném stavu, kterým mohlo dojít k omezení občanských svobod a i činnosti soudů, nebo zákon o svobodě shromažďovací a spolčovací, která podléhala kontrole úřadů. I přes tyto drobné nedostatky byl základní zákon o všeobecných právech státních občanů natolik pokrokový, že byl na našem území zrušen až Ústavní listinou v roce 1920.

4 Ústavní vývoj Československé republiky mezi lety 1918 až 1920

Vzniku samostatného československého státu předcházela celá řada více či méně významných okolností. Nejvýraznější byla bezesporu první světová válka a následná porážka rakousko-uherské monarchie, která zcela změnila státoprávní požadavky a vlastně i územní uspořádání poválečné Evropy.

Jedním z projektů se snahou získat pro Československo samostatnost byl v roce 1914 pokus tehdejšího politika Karla Kramáře na vytvoření „slovanské říše“. Ta měla fungovat jako spolkový stát s omezenou autonomií, v čele s ruským carem. T. G. Masaryk, orientovaný spíše na Západ, k „mocnostem dohody“¹⁹, formoval svoji původní představu o vzniku Českého království, až dospěl k myšlence o samostatném a suverénním státu republikové formy.

Zahraniční odboj vedený T. G. Masarykem byl od roku 1915 organizovaný Českým komitétem zahraničním, který se později přetransformoval na Československou národní radu v Paříži. Hlavním úkolem pro zahraniční odboj bylo přesvědčit mocnosti Dohody o nutnosti rozpadu monarchie a vzniku samostatného státu. Stejně tak je důležité uznání československé armády, které umožnilo další jednání s dohodovými mocnostmi.

Začátek války rozdělil český politický život do tří proudů. Za nejvíce konzervativní se dají označit tendence setrvat jako součást rakousko-uherské monarchie, které kontrastují s výraznou protirakouskou orientací a snahou o vznik politicky i územně samostatného státu. Třetí proud považoval za nejlepší řešení – setrvání v rámci rakousko-uherské monarchie jako autonomní stát.

V květnu roku 1917 byla domácí politika vyzvána tzv. Manifestem českých spisovatelů²⁰ k nesmlouvavému postupu proti snahám o utvrzení monarchie. Stále častější nespokojenost se současným uspořádáním vyústila v tzv. Tříkrálovou deklaraci, vytvořenou na začátku roku 1918. Deklarace hovoří o právu národů na sebeurčení,

---

¹⁹ Mocnosti Dohody byla jedna ze stran první světové války. Nejvýznamnějšími dohodovými státy byly Spojené království, Třetí francouzská republika, Srbsko a později i Itálie, Rumunsko, Rusko a Spojené státy americké.

²⁰ Prohlášení směřované českým poslancům zasedajícím v říšské radě. Manifest vyzývá k podpoře samostatného státu a k ukončení loajality k rakousko-uherské monarchii.

o právu českého národa na samostatný stát a také o právu národnostních menšin. Soudný postup politických stran zajišťoval Národní výbor, vzniknuvší v listopadu roku 1916.

Zahraniční ale i domácí snahy o samostatný stát vyústily ve vyhlášení tzv. Washingtonské deklarace ze dne 18. října 1918. Hovoří se zde o československé nezávislosti a o vzniku nového samostatného státu. Tato deklarace byla součástí dokumentu adresovaného prezidentem Spojených států amerických Rakousku-Uhersku a vedla k jednání uskutečněnému v Ženevě mezi rakousko-uherskou vládou, Československou národní radou v Paříži a Národním výborem československým v Praze.²¹

4.1 Vznik samostatného československého státu

Dne 28. října 1918 vyvrcholila snaha zahraničního i domácího odboje. V návaznosti na uznání podmínek míru, které Rakousku-Uhersku adresoval prezident Spojených států amerických Woodrow Wilson, a na následné uznání autonomie národů Rakouska-Uherska vypukla vlna demonstrací a lid tento souhlas pochopil jako uznání nezávislosti. Ještě téhož dne vydal Národní výbor první zákon, a to zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého, který je také označován jako „recepční zákon“.

Recepční zákon není nijak rozsáhlý, obsahuje pouze preambuli a pět článků. Znění preambule začíná větou „*Samostatný stát československý vstoupil v život.*“ Zajímavostí je, že Národní výbor se v recepčním zákoně sám prohlašuje za výkonný orgán státní svrchovanosti a svoji legitimitu odvozuje od „československého národa“. V prvním článku zákona se odkazuje na určení státní formy československého státu, která má být určena později. Určit ji má Národní shromáždění ve srozumění s Československou národní radou v Paříži. V důsledku absence veškeré právní úpravy nového československého státu byla článkem druhým přejata veškerá dosavadní zemská a říšská úprava, tedy zákony i nařízení. Článek třetí určuje jako nejvyšší ústřední orgán Národní výbor a jako takovému mu podléhají všechny samosprávné, státní i župní úřady a současně i státní, zemské, okresní a obecní ústavy. Zbýlé dva články se týkají pouze účinnosti, která je stanovena na den vyhlášení, a provedení zákona je uloženo

---

²¹ ZIMEK, Josef. Ústavnost a český ústavní vývoj. 4., nezměněné vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2006. 179 s. ISBN 80-210-4094-7. S. 15-25.

Národnímu výboru. Národní výbor byl tvořen zástupci politických stran dle výsledků voleb do říšské rady v roce 1911.

Jelikož samostatný československý stát neměl vlastní legislativu, přejal celý právní řád Rakouska-Uherska. Tím mohla vznikat kolize mezi recepčním zákonem a předpisy odporujícími vyhlášení samostatného československého státu. Z pohledu občanských práv a svobod zde neexistovala žádná nová úprava, a platil tedy zákon z roku 1867 o všeobecných právech státních občanů.

I přes fakt, že recepční zákon byl prvním zákonem samostatného československého státu, byl ve Sbírce publikován pod číslem 11. Z toho vyplývá, že před recepční zákon bylo dodatečně zařazeno deset zákonů. Ty vyšly ve Sbírce zákonů a nařízení státu československého v částce 1. Z důvodu nutnosti vyhlášení nových zákonů a nařízení se před recepční zákon dostal zákon č.1/1918 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení, tzv. publikační zákon²². Podle něj se vyhláší ve „Sbírce zákonů a nařízení státu československého“, která je vedena v jazyce českém a slovenském. Za původní znění označuje zákon české znění.

Další zákon se věnuje zřízení nejvyšších správních úřadů²³. Ty jsou členěny na obory, a ačkoliv se neoznačovala ministerstva, fakticky byla jejich funkce stejná. V pořadí třetím zákonem se zřizuje nejvyšší správní soud²⁴, zákonem č. 5/1918 se zřizuje soud nejvyšší²⁵. A zákon č. 6/1918 se věnuje soudům I. a II. instance²⁶, čímž se zajišťuje nezávislý výkon soudní moci.

Nově vzniknuvší československý stát musel vyřešit problematiku svého území, které v době prohlášení samostatného Československa nebylo přesně určeno. Judikatura Nejvyššího správního soudu dovozovala, že Čechy, Morava, Slezsko a Podkarpatská Rus patřily k státnímu území již od vzniku státu 28. října 1918. Ovšem o mnoho

---

²² Zákon č. 1/1918 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlášení zákonů a nařízení, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 27. 11. 2013].

²³ Zákon č. 2/1918 Sb. z. a n., jímž se zřizují nejvyšší Správní úřady ve státě československém, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 27. 11. 2013].

²⁴ Zákon č. 3/1918 Sb. z. a n., o nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 28. 11. 2013].

²⁵ Zákon č. 5/1918 Sb. z. a n., jímž se zřizuje nejvyšší soud, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 28. 11. 2013].

²⁶ Zákon č. 6/1918 Sb. z. a n., jímž se určuje doba organizace řádných soudů I. a II. instance ve smyslu třetího odstavce § 6. zákona ze dne 21. prosince 1867, čís. 144 ř. z., In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 28. 11. 2013].

důležitější mezinárodní uznání přišlo až později, převážně v roce 1919 a 1920. K určení státních hranic mezi Československem a Německem došlo Versailleskou smlouvou z 28. června 1919. Tato smlouva, mimo uznání samostatnosti Československa, postupovala také ze strany Německa území Hlučínska. Dne 10. října 1919 byla určena státní hranice s Rakouskem. Stalo se tak Saint-Germainskou smlouvou. Tato smlouva byla velice důležitá, dřívější rakousko-uherské země se zde vzdávají nároků na československé území a uznávají Československo jako samostatný stát. Trianonská smlouva určila dne 4. června 1920 státní hranice s Maďarskem.

Mimo vymezení státního území bylo potřeba určit také formu státu a státní občanství. V zákoně o zřízení samostatného státu československého bylo řečeno, že formu státu určí Národní shromáždění ve srozumění s Československou národní radou v Paříži. Konečné rozhodnutí o formě se objevuje až v Prozatímní ústavě.

Státní občanství bylo upraveno až ústavním zákonem č. 236/1920 ze dne 9. dubna 1920, kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé.²⁷ Zde je hned v § 1 a 2 určeno, kdo je československým státním občanem. Československými státními občany jsou osoby s domovským právem na území někdejšího mocnářství Rakousko-Uherského, jež nyní náleží Československu. Dále jsou to bývalí občané Německa s bydlištěm na území, která připadají Československu, a také úředníci či zřízení československého státu nebo státního podniku. Před vyhlášením ústavního zákona č. 236/1920 se uplatňovala teze, že státním občanem je každý, kdo má domovské právo na území československého státu.

4.2 Prozatímní ústava

První československou ústavou se stala dne 13. listopadu 1918 Prozatímní ústava, přijatá jako zákon č. 37/1918 Sb., o prozatímní ústavě.²⁸ Prozatímní ústava vznikla v důsledku mnoha menších i větších problémů v nově vzniklém českosloven-

---

²⁷ Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 28. 11. 20143].

²⁸ Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 7. 12. 2013].

ském státě. Těmito problémy byly například sociální a národnostní konflikty a kumulace moci výkonné i zákonodárné v Národním výboru, vykonávajícím funkci parlamentu i vlády.

Autorem prozatímní ústavy byl člen Národního výboru JUDr. Alfréd Meissner. *„Meissner však rozhodně nemůže být považován za jediného autora prozatímní ústavy. Na jejím vytvoření se aktivně podílel i další člen ústavní komise Národního výboru dr. V. Bouček, K. Engliš, a zejména „politicky“ členové předsednictva Národního výboru A. Švehla, E. Franke a zřejmě též Msgre J. Šrámek.“*²⁹

Dnem nabytí účinnosti 14. listopadu 1918 vznikly tři nové instituce. Prozatímní ústava hovoří o Národním shromáždění, prezidentu republiky a vládě. Na základě prozatímní ústavy je Československo prohlášeno za republiku, stejně tak jako se hovoří o prezidentu republiky a rozsudcích jménem republiky, i když ještě v rukopisných návrzích tomu tak nebylo. *„Hlavou státu měl být podle prvního Meissnerova rukopisného návrhu „státní prezident“ ... Teprve ve strojopisných návrzích prozatímní ústavy je poté pojem státní prezident vypuštěn a nahrazen pojmem „prezident“, u něhož je až na samém konci příprav připsána verze „prezident republiky“, což poté převzala i schválená prozatímní ústava.“*³⁰ Stejně tak se změnila i koncepce vyhlášení rozsudků a nálezů soudu, z původního „jménem svrchovanosti lidu“ se dostala do konečné podoby formulace „jménem republiky“.

V důsledku absence úpravy občanských práv a svobod v prozatímní ústavě se československý stát pořádkem řídil zákonem recipovaným na základě recepční normy, o všeobecných právech státních občanů z roku 1867. Ačkoliv *„...paralelně s Meissnerovým návrhem prozatímní ústavy byl v rámci ústavní komise připravován i „zákon o všeobecných právech občanů“. Nepochybně pocházel z pera členů Národního výboru za socialistické strany, nejpravděpodobněji dr. Boučka.“*³¹ Tento zákon však nebyl přijat. Z pohledu fungování demokratického státu je velice důležitá úprava

---

²⁹ KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

³⁰ KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

³¹ KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

oddělující zákonodárnou a výkonnou moc, dříve se kumulující v rukou Národního výboru.

4.2.1 Prezident republiky

Prezident měl být, již podle prvního rukopisného návrhu, hlavou státu. V tomto návrhu je ještě označován jako „státní prezident“. Je volen Národním shromážděním za přítomnosti minimálně dvou třetin poslanců s nutností získat dvoutřetinovou většinu hlasů z přítomných poslanců. Výkon této funkce měl trvat až do zvolení nového prezidenta podle „konečné ústavy“. Z toho vyplývá, že volba prezidenta podle prozatímní ústavy měla proběhnout pouze jednou. Veškeré další volby proběhnou až po přijetí nové, v tomto zákoně označované „konečné ústavy“.

Podle prozatímní ústavy měl prezident jen relativně omezené, a hlavně taxativně vymezené pravomoci. Nebyl trestně odpovědný, zastupoval stát navenek, byl nejvyšším velitelem vojska, přijímal vyslance a zastupoval stát ve styku mezinárodním. Předkládal Národnímu shromáždění „sjednaný mír ke schválení“. Zmírňoval tresty i následky trestných činů, stejně jako mohl zastavit trestní řízení. Obsazoval též místa civilních státních zaměstnanců a soudců. „*V jednom z doplňků ... přidáno právo vrátit zákon usnesený Národním shromážděním, a to ve lhůtě tří dnů k novému projednání. Setrvalo-li Národní shromáždění na svém původním návrhu, měl být zákon vyhlášen.*“³² Jelikož nebyl prezident republiky trestně odpovědný, platil požadavek kontrasignace ke každému jeho úkonu. Tím se odpovědnost přenesla na spolupodpisujícího člena vlády.³³

Relativně slabé postavení prezidenta republiky se o něco zlepšilo novelizací prozatímní ústavy z 11. 3. 1919. Tato novela přiznávala prezidentu nová oprávnění. Mohl být přítomen a předsedat schůzím vlády, vyžadovat zprávy o věcech, které patří do působnosti členů vlády, nebo si zvat jednotlivé členy vlády k poradě a doporučovat Národnímu shromáždění opatření, která pokládá za účelná.³⁴ „*Tato první změna ústavy reagovala na Masarykovu nespokojenost s malými pravomocemi, které ústava*

---

³² KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

³³ GERLOCH, Aleš. Ústavní systém České republiky: Základy českého ústavního práva. 4. vyd. Praha: PROSPEKTRUM, 2002, 519 s. ISBN 80-717-5077-8. S. 17-18.

³⁴ ZIMEK, Josef. Ústavnost a český ústavní vývoj. 4., nezměněné vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 179 s. ISBN 80-210-4094-7. S. 31-32.

přijata v době jeho nepřítomnosti hlavě státu poskytovala.“³⁵ Nicméně nutnost kontrahace všech prezidentových aktů zůstala i po novelizaci, a jeho postavení se tedy stále dá považovat za slabé.

4.2.2 Vláda

Asi největší neshody panovaly ohledně ustanovení nové československé vlády. Vláda v původním rukopisném znění byla doktorem Meissnerem označena jako „vladařská rada“, ale již ve stejnopisných návrzích prozatímní ústavy se píše o vládě. Z pohledu teorie dělby moci spadala vláda do tzv. moci vládní a nařizovací.

Ačkoliv v konečné podobě je počet členů vlády 17, bylo teprve v předvečer přijetí prozatímní ústavy rozhodnuto o konečném počtu členů a o tom, že vláda vzejde především z předsednictva Národního výboru a členů exilové prozatímní vlády. Původní návrhy se však lišily hned několikrát. V návrhu doktora Meissnera figurovala vláda skládající se z dvanácti členů, a to jako orgán Národního shromáždění, kterým byla volena a kterým mohla být také prostou většinou odvolána. Ve stejnopisném návrhu se hovoří o vyslovení nedůvěry za přítomnosti alespoň poloviny poslanců. Jak již bylo řečeno, návrhy počtu členů vlády se lišily. Oproti přednesenému Meissnerovu návrhu se ohradil Václav Bouček a také sociální demokraté Václav Johanis a František Modráček, kterým vadil přílišný počet členů vlády, a chtěli tedy sloučit některé resorty. Václav Bouček navrhoval vládu pouze pětičlennou, s pozdější možností rozšíření. Tento návrh kritizoval především Antonín Švehla a namítal, že dohady o složení vlády posunou přijetí celé prozatímní ústavy. Václav Bouček svůj návrh vzal zpět a Národním výborem bylo odsouhlaseno sedmnáct členů vlády s rozdělením na patnáct zvolených z domácích politiků a dva členy exilové prozatímní vlády.³⁶

Mnohé změny přinesla novela prozatímní ústavy z roku 1919. Hlavní změnou bylo jmenování a propouštění členů vlády i předsedy prezidentem republiky. Také dala prezidentu možnost určit na základě doporučení předsedy vlády, kdo bude zastávat který úřad. Stejně jako dala prezidentovi pravomoc být přítomen a předsedat schůzím

---

³⁵ PAVLÍČEK, Václav. Ústavní listina a československá státní idea. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 35-47. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893

³⁶ KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 80-82. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

vlády nebo si jednotlivé členy zvat k poradě. Nově také musela vláda přijímat a projednat návrhy opatření, které jí prezident předloží, a také stanovila povinnost předkládat na vyžádání zprávy o jednotlivých otázkách spadajících do odvětví dožádaných členů.

Za své sídlo si vláda zvolila hlavní město Prahu. A podle zákona č. 64/1918 Sb. z. a n., o mimořádných přechodných ustanoveních na Slovensku, byl zřízen zvláštní úřad s postavením člena vlády vykonávajícího správu Slovenska.

4.2.3 Národní shromáždění

Na základě prozatímní ústavy se z Národního výboru stalo Národní shromáždění, označované také jako Revoluční národní shromáždění. Revoluční bývá označováno, protože nevzniklo demokratickou cestou v přímých volbách. Národní shromáždění vzniklo podle stejného principu jako Národní výbor, tedy použitím politického klíče na základě výsledků voleb do říšské rady z roku 1911. Konečný počet 256 členů vznikl zhruba šestinásobným rozšířením počtu členů Národního výboru. Po novele z března 1919 se počet členů zastavil na čísle 270.

Klíč používající výsledky voleb do říšské rady v roce 1911 však nešel použit na slovenské členy, kteří byli v posledních předválečných volbách v roce 1910 do uherského sněmu zvoleni pouze tři. „*Slovenské poslance proto do Národního shromáždění jmenoval MUDr. Vavro Šrobár jako ministr s plnou mocí pro správu Slovenska.*“³⁷ Později byl zákonem zvýšen počet poslanců za Slovensko o dalších čtrnáct členů. „*...slovenští poslanci tvořili formálně jeden slovenský poslanecký klub. Členy ... byli i Češi, kteří nepatřili k žádné české politické straně, která by byla ochotna je nominovat do RNS, avšak jejichž účast v tomto zákonodárném orgánu byla z těch či oněch příčin považována za žádoucí. Tak se stali členy slovenského klubu i Edvard Beneš, Alice Masaryková a Josef Záruba-Pfefferman.*“³⁸

Otázka německé menšiny byla značně problematická. Němci, ač druhý nejpočetnější národ v Československu hned po českém, neměli v Revolučním národním

---

³⁷ RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In: BROKLOVÁ, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

³⁸ RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

shromáždění žádného zástupce. Zpočátku nejevili ani zájem v naději, že se pohraniční území připojí k Německu. A později, když se někteří němečtí politici zajímali o účast v Národním shromáždění, byla tato území vázána na bezvýhradné uznání Československa ve stávajících hranicích. Ostatní menšiny byly ve stejné situaci. Jelikož ještě nebyla mezinárodně uznaná hranice Československa, nebylo jasné, zda do něj budou patřit. Nutno také dodat, že německé politiky nikdo do národního shromáždění nepozval a nechtěl. Obdobně tomu bylo v případě zástupců Polska, Maďarska a Podkarpatské Rusi, která byla připojena až později.

Přijetí prozatímní ústavy i zde předcházela debata ohledně rukopisného návrhu doktora Meissnera. Až do 9. listopadu se hovoří pouze o „zákonu o utvoření Národního shromáždění“. Teprve po tomto datu je zákon nazván „zákonem Národního výboru o prozatímní ústavě“. Úmysl doktora Meissnera na vydání nejprve pouze tohoto zákona je patrný z jeho rukopisů. Dle návrhu mělo Národní shromáždění „...vykonávat zákonodárnou pravomoc pro celý stát a pro jeho jednotlivé části a mělo též kontrolovat moc výkonnou do doby, kdy podle ústavy konečně sejde se a ustaví sněmovna vzešlá z voleb“³⁹. K návrhům ohledně Národního shromáždění se vyjádřil Karel Engliš s pozměňovacím návrhem na omezení zákonodárné pravomoci prozatímního Národního shromáždění, a to k výkonu jen neodkladných záležitostí. Důvod nalézal ve skutečnosti, že Národní shromáždění nevzniklo na základě volby. Zákonodárná pravomoc podle něj měla příslušet až řádně zvolenému parlamentu, aby „*nám nikdo nemohl říci, že jsme si uzurpovali moc*“. Tento jeho návrh byl drtivou většinou odmítnut.

Ještě před prozatímní ústavou byly přijaty dva zákony, které konkretizovaly práva a povinnosti členů shromáždění. Těmito zákony byly „zákon o osobní nedotknutelnosti členů“⁴⁰ a „zákon o jednacím řádu Národního shromáždění“⁴¹. Člen Národního shromáždění měl právo na plat a náhrady z výkonu své funkce, právo vystupovat s projevem ve sněmovně, právo hlasovat a interpelovat vládu. K plnění svých povinností se zavazoval slibem učiněným na první schůzi Národního shromáždění.

---

³⁹ KUKLÍK, Jan. Příprava a přijetí prozatímní ústavy. In: BROKLOVÁ, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

⁴⁰ Zákon č.35/1918 Sb. z. a n., o osobní nedotknutelnosti (imunitě) členů Národního shromáždění. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 27. 12. 2013].

⁴¹ Zákon č.35/1918 Sb. z. a n., o jednacím řádu Národního shromáždění. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 27. 12. 2013].

Budeme-li vycházet z ustanovení § 4 zákona o prozatímní ústavě, „*Národní shromáždění vykonává pravomoc zákonodárnou... až do doby, kdy dle ústavy konečně sejde se a ustaví sněmovna vyšlá z voleb.*“ Dojdeme k závěru, že mimo zákonodárného sboru je Národní shromáždění i sborem ústavodárným. Mimo zákonodárnou a ústavodárnou pravomoc mělo Národní shromáždění také pravomoc dozorčí, kterou vykonávalo nad mocí výkonnou.

4.3 Ústavní listina Československé republiky

Konečnou podobu ústavní listiny přijalo Národní shromáždění zákonem 121/1920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.⁴² Přijata byla 29. února 1920 a účinnosti nabyla 6. března 1920. Tento ústavní zákon je rozdělen na preambuli, deset článků uvozovacího zákona a samotnou Ústavní listinu Československé republiky. Ústavní listina je rozdělena do šesti hlav a tvoří ji 134 paragrafů. Hlavy označují základní okruhy, kterých se Ústavní listina týká. Všeobecná ustanovení, moc zákonodárná, moc vládní a výkonná a moc soudcovská, dále pak práva a svobody, jakož i povinnosti občanské a v neposlední řadě ochrana menšin.

Ústavní listina Československé republiky byla ústavou polylegální. Jako takovou ji netvořila pouze Ústavní listina, ale také zákony ústavní listinou prohlášené za její součást nebo zákony označené jako ústavní.⁴³ Takovýmto zákonem byl například prováděcí zákon 162/1920 Sb. z. a n., o ústavním soudě.⁴⁴ Ačkoliv nebyla ústavní listina po dobu své existence měněna, počítalo se se zákony měnicími nebo doplňujícími. Doplněna byla Ústavní listina celkem osmkrát. Tyto měnicí a doplňující zákony měly být součástí ústavního pořádku Československé republiky. A v případě ústavních zákonů doplňujících Ústavní listinu se tak skutečně stalo.

Demokratická povaha Ústavní listiny byla zajištěna především v dělbě moci, kde fungoval princip brzd a protivah. Ale také propracovaným systémem občanských práv a svobod, který listina obsahovala. K zachování těchto hodnot přispíval rigidní

---

⁴² Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 6. 1. 2014].

⁴³ ZIMEK, Josef. Ústavnost a český ústavní vývoj. 4., nezměněné vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 179 s. ISBN 80-210-4094-7. S. 82-85.

⁴⁴ Zákon č. 162/1920 Sb. z. a n., o ústavním soudě. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 6. 1. 2014].

charakter Ústavní listiny, díky kterému mohla být její změna provedena jen třípětinou většinou všech členů obou sněmoven.

4.3.1 Vznik Ústavní listiny Československé republiky

Vypracování a přijetí Ústavní listiny bylo značně zkomplikováno mezinárodním vývojem. Přes původní snahu mít konečnou podobu ústavy co nejdříve vznikla potřeba nejdříve vypořádat problémy jiné. Mezi tyto problémy řadíme válku s Maďarskou republikou z první poloviny roku 1919. Ta měla za důsledek nejisté postavení Slovenska, jehož území bylo pod maďarskou kontrolou. Hranice s Maďarskou republikou se stanovily až na Pařížské mírové konferenci⁴⁵ a z pohledu mezinárodního práva se utvrdily v Trianonské mírové smlouvě. Dále zde byl problém vysokého počtu menšin a národnostních rozdílů. Ten byl částečně vyřešen smlouvou o ochraně národnostních menšin, podepsanou v Saint-Germain-en-Laye a také „Malou saint-germainskou smlouvou“, známou jako „menšinová smlouva“. A není taky možné opomínat neucelenost státní správy, která se musela přizpůsobit a dotvořit po vzniku nového státu.

Autorem návrhu Ústavní listiny byl JUDr. Jiří Hoetzel, spolu s ním však na návrhu spolupracovalo mnoho lidí z ústavního výboru, například František Weyr nebo autor návrhu prozatímní ústavy Alfréd Meissner. Návrh ústavy byl projednáván současně s dalšími pěti zákony – zákony s čísly 122 až 126/1920 – jazykovým zákonem, zákonem o volbách do poslanecké sněmovny, zákonem o složení a pravomoci senátu, zákonem o volebním soudě a zákonem o zřízení župních a okresních úřadů.

Při vypracovávání návrhu bylo samozřejmé nejdříve prostudovat ústavní listiny v té době již demokratických zemí, které mohly být pro naši ústavu dobrým vzorem. Inspirací pro znění preambule byla Ústava Spojených států amerických z roku 1787. Úprava občanských práv a svobod je převzata z rakouské prosincové ústavy z roku 1867 a články o postavení prezidenta se inspiroují v ústavě třetí francouzské republiky.

---

⁴⁵ Mezinárodní konference pořádaná vítězi první světové války. Projednávaly se zejména mírové smlouvy mezi mocnostmi Dohody a jejich spojenci na straně jedné a poraženými centrálními mocnostmi na straně druhé.

4.3.2 Preambule

Preambule v teoretické rovině je obvykle úvodní slavnostní prohlášení, ve kterém se vyjádří zamýšlený úmysl či význam dalších částí textu. V Ústavní listině Československé republiky z roku 1920 je preambule neoznačená a začíná slovy „*My, národ Československý... přijali jsme ve svém Národním shromáždění dne 29. února ústavu pro Československou republiku.*“⁴⁶ Další text preambule odkazuje na snahu zachování ústavy i všech zákonů „...*v duchu našich dějin stejně jako v duchu moderních zásad, obsažených v hesle sebeurčení; neboť chceme se přičleniti do společnosti národů jako člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický a pokrokový.*“⁴⁷

Preambule byla výrazně inspirována preambulí Ústavy Spojených států amerických. Největší rozdíl je v označení „národ Československý“, oproti „lidé Spojených států“. Slovo národ je užšího významu než lid. Označení národ Československý v sobě totiž obsahuje jakési vymezení se oproti ostatním menšinám žijícím v Československu. Ač toto mohlo být v důsledku nepodílení se menšin na vzniku Ústavní listiny nebo šířeji na správě společného státu. Tento aspekt však působí pouze jako teoretický nedostatek. Preambule a její text není právně závazná a v samotné Ústavní listině je hned v § 1 odst. 1 řečeno, že „*lid je jediný zdroj veškeré státní moci v republice Československé.*“⁴⁸

4.3.3 Uvozovací zákon

Uvozovací zákon je tvořen celkem deseti články. Hned první z nich označil za neplatné zákony odporující Ústavní listině, jejím součástkám a zákonům ji měnícím či doplňujícím nebo také odporující republikánské formě státu. Z toho bylo patrné, že Ústavní listina rozlišuje dvě úrovně zákonů, tedy běžné a ústavní zákony. Mimo odporujících zákonů a ústavních zákonů jsou prohlášeny za neplatné i ústavní zákony dřívější, tedy recipované rakouské a uherské. Současně je řečeno, že ke změně ústavy je potřeba ústavního zákona.

---

⁴⁶ Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 10. 1. 2014].

⁴⁷ Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 10. 1. 2014].

⁴⁸ Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 10. 1. 2014].

Dále se věnoval také ústavnímu soudu, který měl ochraňovat ústavnost. Ústavní soud měl, mimo jiné, zkoumat a rozhodovat, zda jsou zákony republiky a sněmu v Podkarpatské Rusi v souladu s Ústavní listinou a ústavními zákony. A také zda opatření stálého výboru Národního shromáždění s prozatímní mocí zákona neporušila zákaz měnit jimi ústavu anebo příslušnost úřadů, jak vyplývá z uvozovacího zákona. Konkrétnější úpravu ústavního soudu nabízel zákon č. 162/1920 Sb. z. a n., o ústavním soudě.⁴⁹ Ústavní soud tvoří sedm členů, přičemž dva členy vyše nejvyšší správní soud a dva nejvyšší soud. Zbylé dva členy a předsedu jmenuje prezident republiky.

4.3.4 Všeobecná ustanovení

V hlavě první Ústavní listina shrnuje základní charakteristiku československého státu. Stanovuje, že jediným zdrojem veškeré státní moci v Republice československé je lid, který je zastoupen orgány vykonávajícími moc zákonodárnou, výkonnou a vládní a soudní. Zároveň také vytyčuje meze, které orgány nesmějí překročit, aby nedošlo k narušení ústavně zaručených svobod. Tím dochází k vymezení vztahu mezi občanem a státem. Československý stát je označen za demokratickou republiku, jejíž hlavou je volený prezident. Poprvé je zde v Ústavní listině jednoznačně řečena forma Československé republiky.

Další paragraf, členěný do devíti oddílů, se věnuje území státu, jež je tvořeno jednotným a nedílným celkem, jehož hranice se mohou měnit jen ústavním zákonem. Do tohoto celku patří podle § 3 odst. 2 i samosprávné území Podkarpatské Rusi, které se zaručuje nejvyšší možná míra autonomie v rámci zachování jednotnosti republiky. Autonomie je zaručena také vlastním sněmem, který si volí předsednictvo, a jeho zakotvením v první hlavě Ústavní listiny. Sněmu Podkarpatské Rusi je svěřena zákonodárná moc ve věcech jazykových, vyučovacích, náboženských a místní správy, případně též ve věcech delegovaných na sněm zákonem. Omezení je však možné spatřovat v nutnosti souhlasu a podpisu prezidenta Československé republiky a také guvernéra Podkarpatské Rusi, který byl jmenován prezidentem a byl odpovědný sněmu Podkarpatské Rusi. V Národním shromáždění má být Podkarpatská Rus zastoupena přiměřeným počtem poslanců a senátorů. Je však nutno říci, že deklarovaná autonomie

---

⁴⁹ Zákon č. 162/1920 Sb. z. a n., o ústavním soudě. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 11. 1. 2014].

Podkarpatské Rusi nebyla nikdy v plném rozsahu předvídaném Ústavní listinou realizována.

Za jediné a jednotné je označeno státní občanství v Československé republice. Jeho nabývání, účinky a zánik mají být upraveny zákonem, konkrétně zákonem č. 236/1920 Sb. z. a n., o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé. Než tento zákon nabyl účinnosti, byla na území Československé republiky dvojitá úprava státního občanství. Jedna pro Slovensko a Podkarpatskou Rus a druhá týkající se Čech, Moravy a Slezska.

Poslední, pátý paragraf všeobecných ustanovení se věnuje hlavnímu městu, kterým je určena Praha. A dále také státním barvám, které jsou bílá, červená a modrá. Na zákon odkazuje v případě státních znaků a vlajky.

4.3.5 Moc zákonodárná

V hlavě druhé Ústavní listiny je pojednáváno o moci zákonodárné. Ta je pro celé území Československé republiky vykonávána prostřednictvím Národního shromáždění, které se skládá ze dvou sněmoven, tj. Poslanecké sněmovny a Senátu. Obě sněmovny mají sídlo v Praze a v případě nutné potřeby je možné přechodné svolání sněmoven v jiném městě na území Československa. Nutnou potřebou může být například válečný konflikt a obsazení Prahy nebo jiná faktická nemožnost zasedat v Praze.

Ačkoliv byla zákonodárná pravomoc svěřena do rukou Národnímu shromáždění, Ústavní listina znala ještě další subjekty povolané k zákonodárné pravomoci. Těmi jsou sněm Podkarpatské Rusi, Stálý výbor a v neposlední řadě též lid. O sněmu Podkarpatské Rusi je toto tvrzení trochu zavádějící, neboť nebyl ustaven.

Stálý výbor, jakožto mimořádný zákonodárný orgán, měl plnit svou funkci v době rozpuštění některé ze sněmoven nebo po uplynutí volebního období sněmovny do doby, než se sněmovna opět sejde. Stálý výbor byl sestaven z 24 členů, z kterých 16 bylo zvolených Poslaneckou sněmovnou a zbylých 8 volených Senátem. Výbor nevydával zákony, ale pouze opatření. K vydání opatření se vyžadoval souhlas nadpoloviční většiny všech členů a toto opatření muselo být dodatečně schváleno příslušnou sněmovnou ve lhůtě dvou měsíců od následujícího zasedání sněmovny. Pokud se tak nestalo a souhlas nebyl udělen, pozbývalo opatření platnost. Ohledně ústavnosti opatření Stálého výboru rozhodoval Ústavní soud.

Lid, jakožto zákonodárný prvek, projevoval svoji vůli formou hlasování lidu. K tomu by došlo v případě, kdy Národní shromáždění zamítne vládní návrh zákona a vláda nechá hlasování lidu rozhodnout. Usnesení vlády o provedení hlasování lidu musí být jednomyslné. Zúčastnit se hlasování může každý s aktivním volebním právem do Poslanecké sněmovny. Výjimku tvoří hlasování o vládních návrzích, které mají měnit nebo doplňovat Ústavní listinu. V těch je hlasování lidu nepřipustné. Zákon přijatý na základě hlasování lidu mohlo Národní shromáždění později měnit i doplňovat, stejně jako každý jiný běžný zákon. Avšak jelikož nešlo o zákon schválený Národním shromážděním, nebyla zde možnost prezidenta republiky tento zákon vracet s připomínkami, jako tomu bylo u ostatních zákonů procházejících řádným legislativním procesem.

První ze dvou sněmoven je Poslanecká sněmovna. Ta se skládala z 300 členů, volených na šest let dle všeobecného, přímého, tajného hlasování s poměrným zastoupením. Aktivním volebním právem byli nadáni všichni občané Československé republiky bez rozdílu pohlaví, kteří překročili věk 21 let. Právo být volen bylo zostřeno na dosažení 30 let věku a o podmínku alespoň tříletého státního občanství.

Senát, v němž zasedalo 150 senátorů, byl druhou sněmovnou Národního shromáždění. Volba probíhala také všeobecným, přímým, tajným hlasováním s poměrným zastoupením. Funkční období je o dva roky delší než u Poslanecké sněmovny, tedy osm let. Podmínky pro aktivní i pasivní volební právo zůstávaly stejné jako u Poslanecké sněmovny, s výjimkou minimálního dosaženého věku, kdy aktivní volební právo zakládá překročení věku 26 let a pasivní 45 let a alespoň desetileté státní občanství. Ke kontrole a rozhodování o platnosti voleb do obou sněmoven Národního shromáždění byl příslušný Volební soud.

Neslučitelnost funkcí je také stanovena v Ústavní listině. *Nikdo nesmí býti zároveň členem obou sněmoven.*⁵⁰ Stejně tak nesmí být členem Národního shromáždění župané a okresní náčelníci, členové Ústavního soudu a přisedící Volebního soudu. Po skončení výkonu funkce člena Národního shromáždění nesmí skončivší člen jeden rok vykonávat placené funkce státního zaměstnance. Výjimku tvoří ministři a členové Národního shromáždění, kteří před svým zvolením tuto funkci zastávali.

---

⁵⁰ Ust. § 18 ústavní listiny Československé republiky

Členové Národního shromáždění vykonávají svůj mandát osobně; *nesmějí od nikoho přijímati příkazy*.⁵¹ Tím je vyloučen imperativní mandát. Avšak skutečnost byla zcela odlišná. Politické strany prostřednictvím svých členů v Národním shromáždění prosazovaly vlastní zájmy. Volební soud mohl v důsledku nedodržení stranické disciplíny zbavit člena Národního shromáždění jeho mandátu.

Obě sněmovny zasedaly zpravidla zvlášť. Výjimkou bylo pouze zasedání ohledně složení svého slibu, volby prezidenta a jeho náměstka. Zasedání sněmoven můžeme rozlišovat na řádné a mimořádné, kdy oba druhy zahajoval a končil prezident republiky. Národní shromáždění se v řádném zasedání scházelo pouze dvakrát za rok. V jarním zasedání, začínajícím v březnu, a podzimním v říjnu, které musel svolat prezident. Naopak mimořádné vyplivalo z nutnosti takového zasedání, proto se také jako mimořádné označovalo.

Zákonodárná iniciativa příslušela pouze Národnímu shromáždění a vládě. Pokud se k zákonu schválenému jednou ze sněmoven v zákonné lhůtě nevyjádří sněmovna druhá, vyjadřuje tím nepřímě svůj souhlas s tímto zákonem. Toto pravidlo však není možné aplikovat na zákony ústavní, kdy se musí kladně vyjádřit obě sněmovny. K usnášeníschopnosti sněmoven byla shodně potřeba přítomnost alespoň jedné třetiny všech členů sněmovny a k přijetí usnesení nadpoloviční většina přítomných poslanců či senátorů. Toto mělo být zostřeno při hlasování Poslanecké sněmovny o obžalobě prezidenta republiky, členů a předsedy vlády, kdy musely být hlasování přítomny alespoň dvě třetiny všech poslanců a nejméně dvě třetiny z přítomných se vyslovit kladně. Stejně tak bylo zostřeno i hlasování o vyslovení nedůvěry vládě, kdy alespoň nadpoloviční většina poslanců musela být přítomna a nadpoloviční většina přítomných musela souhlasit s vyslovením nedůvěry.

4.3.6 Moc vládní a výkonná

Tímto označením hlavy třetí jsou rozlišeny dvě hlavní politické funkce, tedy vláda a prezident republiky, od funkcí nespojených s faktickým podílem na vládnutí, tedy samotná správa či administrativa. Hlava třetí je rozdělena do tří částí. První se věnuje prezidentu republiky, druhá vládě a poslední se zabývá úpravou ministerstev a nižších správních úřadů. Ještě před ustanoveními o těchto třech částech je v Ústavní

---

⁵¹ Ust. § 22 odst. 1 ústavní listiny Československé republiky

listině vložen § 55, ve kterém se zdůrazňuje, že nařízení mohou být vydávána pouze v mezích a k provedení zákona. Tím mělo být zamezeno překročení kompetencí výkonné moci. Normotvorná činnost tedy bude realizována pouze na základě zákonného zmocnění.

Prezident byl hlavou Československé republiky. V souvislosti s Ústavní listinou hovoříme o slabém postavení prezidenta republiky. Každý prezidentův úkon moci vládní nebo výkonné vyžadoval kontrasignaci člena vlády, který byl za tento úkon odpovědný. Tato nutnost vyplývala z prezidentovy neodpovědnosti. Z jeho projevů v prezidentském úřadu byla odpovědná vláda. Jedinou výjimku tvoří velezrada, za kterou mohl být prezident potrestán ztrátou úřadu a nemožností jej znovu nabýt. Velezradu žalovala Poslanecká sněmovna a rozhodovat o ní příslušelo Senátu. Nebylo by však správné si myslet, že prezident republiky musel být automaticky ve slabém postavení. K tomuto problému se velice hodí slova žurnalisty Ferdinanda Peroutky, který v této souvislosti napsal: „*Ústava je podobna nádobě, do níž je možné nalít víno nebo vodu.*“⁵² Například prezident T. G. Masaryk velice hojně využíval mimoústavní procedury, svůj vliv a autoritu, aby prosadil volnější výklad ústavy, vyhovující jeho vůli a názorům. Na toto téma se údajně vyjádřil profesor Jiří Hoetzel, autor návrhu Ústavní listiny, takto: „*To všecko se vysvětluje velikou úctou k prvnímu presidentovi, ale může znamenati nemilý prejudic pro jeho nástupce, jimž bude těžko dávati méně.*“⁵³

Prezidenta republiky volilo Národní shromáždění na společné schůzi obou sněmoven. Volba probíhala dvojitým způsobem. Při prvním hlasování musela být přítomna alespoň nadpoloviční většina úhrnného počtu členů obou sněmoven a o výsledku rozhodovalo dosažení alespoň třipětinové většiny přítomných. Pokud tímto způsobem nezešel žádný kandidát, opakovalo se hlasování ještě jednou podle stejných kritérií. V případě dvojí neúspěšné volby nastupovala možnost druhého postupu, kde figurují pouze dva kandidáti s největším počtem hlasů z volby prvním způsobem. Zvolen je ten kandidát, který obdrží nejvíce hlasů. V případě shody rozhoduje los.

---

⁵² PEROUTKA, Ferdinand. Budování státu I. 3. vyd. Brno : Lidové noviny, 1991, 442 s. ISBN 80-710-6040-2.

⁵³ PEROUTKA, Ferdinand. Dobrá ústava musí být doplněna dobrou politikou. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

Ústavní listina stanovuje pasivní volební legitimitaci na úřad prezidenta republiky takto: „*Volen může býti státní občan Československé republiky, který je volitelný do sněmovny poslanecké a dosáhl 35 let věku.*“⁵⁴

Prezidentský úřad započal složením slibu. Volební období bylo poměrně dlouhé, Ústavní listina ho stanovila na sedm let. Do prezidentského úřadu mohl být kandidát zvolen pouze dvakrát po sobě. Výjimka z tohoto omezení platila pro prvního prezidenta Československé republiky. Způsoby pozbytí funkce prezidenta jsou kromě uplynutí volebního období také smrt prezidenta, vzdání se úřadu nebo výrok Senátu o velezradě, jímž se vyslovuje ztráta úřadu. Tato ustanovení o prezidentovi se více či méně lišila pro prvního prezidenta Československé republiky. Zohlednění mimořádných zásluh o vznik našeho státu bylo obsahem i dalších právních norem. Příkladem může být zákon č. 318/1920 Sb., o čestném daru prvnímu prezidentu Československé republiky, či zákon č. 22/1930 Sb., o zásluhách T. G. Masaryka. Význam tohoto prezidenta dokresluje i délka jeho prezidentského období. Byl zvolen celkem čtyřikrát, poprvé v roce 1918 a naposledy v roce 1934. Nástupcem se po jeho abdikaci v roce 1935 stal doktor Edvard Beneš.

Pravomoci prezidenta republiky byly upraveny podobně jako v prozatímní ústavě z roku 1918. Avšak chyběla v ní úprava náměstka prezidenta republiky, který mohl prezidenta zastoupit, pokud by nemohl vykonávat svoji funkci po dobu delší než šest měsíců. Zastupování trvalo až do doby odpadnutí jeho důvodů. Ustanovení týkající se pravomocí prezidenta se vztahovala i na jeho náměstka. Mezi tato řadíme především zastupování státu navenek, sjednávání a ratifikaci mezinárodních smluv, přijímání a pověřování vyslanců, vyhlášení válečného stavu a sjednávání míru, obojí s nutností souhlasu sněmovny parlamentu, a pravomoci spojené s Národním shromážděním, jako jeho svolávání, odročování či rozpouštění. Dále měl prezident republiky suspenzivní právo veta, možnost podávat parlamentu zprávy o stavu republiky, propouštět a jmenovat státní úředníky, vysokoškolské profesory, soudce a důstojníky. Prezident jmenuje i předsedu vlády a jednotlivé její členy. Nebylo mu odepřeno ani právo udělovat milost.

Na moci výkonné a vládní se největší měrou podílí vláda. Ta byla odpovědná Poslanecké sněmovně, která jí mohla vyslovit nedůvěru. Tento návrh musel být však

---

⁵⁴ Ust. § 56 odst. 2 ústavní listiny Československé republiky

podepsán nejméně jedním stem poslanců. K usnesení bylo potřeba přítomnosti nadpoloviční většiny poslanců a souhlas nadpoloviční většiny hlasů s vyslovením nedůvěry. Hlasování probíhalo pro svoji závažnost jmenovitě. V pravomoci vlády je předložit Poslanecké sněmovně návrh na vyslovení důvěry. Pokud Poslanecká sněmovna vysloвила vládě nedůvěru nebo zamítla návrh na vyslovení důvěry, byla vláda povinna podat demisi do rukou prezidenta. Ten poté určil, kdo převezme povinnosti vlády do jejího nového ustanovení.

Vláda rozhodovala zpravidla ve sboru a vyžadovala přítomnost předsedy či jeho náměstka. V Ústavní listině však není uvedeno, zda a případně jaký je minimální počet členů vlády k platnému usnesení, postačí zde tedy nadpoloviční většina. Pouze pokud se mělo vyhlásit lidové hlasování, byla potřeba jednomyslná shoda všech členů vlády.

Poslanecká sněmovna mohla podat na člena vlády či jejího předsedu obžalobu. O této obžalobě rozhodoval senát. Důvodem bylo úmyslné či hrubě nedbalostní porušení své úřední povinnosti nebo ústavního či běžného zákona.

Na vládu mělo značný vliv neústavní politické uskupení nazvané „parlamentní pětka“, které se skládalo ze zástupců pěti koaličních politických stran. Toto uskupení si vyhradilo značný zákulisní politický vliv, kterým ovlivňovalo jednání vlády a i Poslanecké sněmovny. Parlamentní pětka byla tvořena stranami – agrární, sociálně demokratickou, národně socialistickou, národně demokratickou a stranou lidovou. V první parlamentní pětce byly tyto strany zastoupeny A. Švehlou, R. Bechyněm, J. Stříbrným, A. Rašínem a J. Šrámkem. Nutno podotknout, že uskupení značně sjednocovalo politiku parlamentních klubů všech nejsilnějších stran zastoupených ve vládě. Zůstává otázkou, zda bylo toto uskupení nedemokratické, ale jisté je, že opoziční strany měly s touto parlamentní pětkou omezenou možnost podílet se na řízení státu. I na nátlak opozice se parlamentní pětka roku 1926 rozpadla.

Poslední část hlavy třetí se věnovala ministerstvům a nižším správním úřadům. Úprava ministerstev vycházela z organizace bývalého Rakouska-Uherska a nemluvila o ministerstvech, ale o nejvyšších správních úřadech. Vedoucím těchto ministerstev je člen vlády, označovaný v prozatímní ústavě již jako ministr. Přidělení jednotlivých ministerstev členům vlády náleželo prezidentu republiky, stejně jako jejich jmenování a odvolání.

V části třetí se dočítáme taktéž o správním soudnictví, kdy ústava hovoří o ochraně práv a zájmů občanstva.⁵⁵ Uváděla také ještě nepojmenovaný soud, který je složený z neodvislých soudců a zřízený pro celé území republiky.⁵⁶ Ač o nich ústava přímo nemluvila, ministerstva nebyla jedinými ústředními státními úřady. Většinou se jednalo o úřady zřízené na základě zvláštních zákonů. Například Nejvyšší účetní kontrolní úřad⁵⁷ či Pozemkový úřad.⁵⁸

Ohledně samosprávy místní i zájmové odkazuje Ústavní listina Československé republiky na zvláštní zákony. Tímto zvláštním zákonem může být například zákon č. 125/1927 Sb., o organizaci politické správy. Z hlediska úpravy nižší správy byl důležitý zákon č. 126/1920 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé.⁵⁹ Byl však změněn zákonem o organizaci politické správy a na jeho základě byla Československá republika rozdělena do čtyř zemí a vytvořeny čtyři zemské úřady. Každý pro jednu zemi, tedy jeden pro Čechy se sídlem v Praze, pro Moravu a Slezsko v Brně, Slovensko se sídlem v Bratislavě a pro Podkarpatskou Rus v Užhorodu.

4.3.7 Moc soudcovská

Hlava čtvrtá, věnující se úpravě moci soudcovské, obsahovala zásady nezávislosti a principy činnosti státních soudů. Zvláštní postavení má zásada, že nikdo nesmí býti odňat svému zákonnému soudci.⁶⁰ Soudy civilněprávní dělila Ústavní listina na řádné, mimořádné a rozhodčí⁶¹, a co se týče trestněprávních záležitostí, odkazovala na občanské trestní soudy, vojenské trestní soudy a popřípadě soudy výjimečné s dočasnou působností zvláštními zákony. Celostátní působností byl, dle Ústavní listiny Československé republiky, nadán pouze Nejvyšší soud. Celostátní působnost měly však

---

⁵⁵ Ust. § 86 ústavní listiny Československé republiky

⁵⁶ Ust. § 87 odst. 1. ústavní listiny Československé republiky

⁵⁷ Zákon č. 175/1919 Sb. z. a n., o zřízení a působnosti nejvyššího účetního kontrolního úřadu. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 27. 12. 2013].

⁵⁸ Zákon č. 330/1919 Sb. z. a n., o pozemkovém úřadě. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 27. 12. 2013].

⁵⁹ Zákon č. 126/1920 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 27. 12. 2013].

⁶⁰ Ust. § 94 odst. 2. ústavní listiny Československé republiky

⁶¹ Mimořádným soudem byl například soud hornický či soud bursovní.

i jiné soudy zabývající se jiným odvětvím práva. „...*Kromě něho jsou ještě tři „nejvyšší soudy“: nejvyšší správní soud, nejvyšší vojenský soud a nejvyšší soud důchodkový.*⁶²

Ústavní listina stanovila soudcům jejich nezávislost a neodvislost činnosti. Z toho vyplývá, že soudce je vázán pouze zákony. Soudce nedostává instrukce od vyšší instance, správního úřadu či jiné instituce. Ačkoliv bychom mohli chápat vázanost pouze zákony jako omezení podzákoných předpisů, není tomu tak. V případě nařízení byl totiž soudce oprávněn zkoumat jejich platnost a závaznost pro danou právní otázku. V případech, kdy se soudce dobral k závěru, že podzákoný právní předpis je v rozporu se zákonem, nemohl takový předpis aplikovat. Co se týče zkoumání souladu zákona s Ústavní listinou či ústavními zákony, to příslušelo pouze Ústavnímu soudu.

Soudce vykonával svoji funkci trvale a nesměl zastávat jiné placené pracovní funkce. Do funkce byl jmenován prezidentem republiky. Omezena byla dispozice místa výkonu funkce soudce a také hierarchickým stupněm soudu, na kterém soudce svoji činnost vykonával. Přesunutí či sesazení bylo možné pouze v případech pravomocného disciplinárního nálezu, na základě zákona nebo dosažením určitého věku.

Soustavou soudů se Ústavní listina nezabývala a ponechala její řešení zákonům. Na základě nich se později soustava ustálila na okresních, krajských a Nejvyšším soudu, pro věci civilněprávní a trestněprávní. Pro věci v oboru správního soudnictví a kontroly veřejné správy byl ustanoven Nejvyšší správní soud. Proti rozhodnutí Nejvyššího správního soudu nebylo možné odvolání, jeho rozhodnutí bylo konečné. Možnost byla pouze obrátit se na soud civilní, v případě civilněprávního nároku. Posledním v soustavě soudů byl Volební soud, který rozhodoval ve věcech volebního práva, stížnostech ohledně aktivního volebního práva a platnosti voleb a také o platnosti mandátů členů Národního shromáždění či o pochybnostech v případě neslučitelnosti funkcí.

Ještě před Ústavní listinou byl v uvozovacím zákoně zmíněn Ústavní soud, který není vázán běžnými zákony, ale pouze ústavou a ústavními zákony a zkoumá, zda jsou běžné zákony v souladu s nimi. Vedle této činnosti měl Ústavní soud za úkol

---

⁶² WEYR, František. Ústavní listina Československé republiky – její znění s poznámkami. Praha-Brno : Nakladatelství „Orbis“, 1931.185 s. ISBN null. S. 60.

i kontrolu opatření Stálého výboru. Ústavní soud byl tvořen předsedou a dvěma členy, které jmenoval prezident na dobu deseti let. Stejně tak, na dobu deseti let, vysílal Nejvyšší správní soud i Nejvyšší soud, oba po dvou členech. Mimo tyto řádné existovaly i soudy mimořádné, například pracovní soud či vojenské soudy, které měly v době války vliv i mimo vojenskou strukturu.

V Ústavní listině se hovoří o několika málo procesních normách. Veškeré rozsudky vyhlášené soudem Československé republiky musí být vyhlášené jejím jménem. V tomto případě jde spíše o formální náležitost odvozující důležitost rozhodnutí. V trestním řízení platí zásada obžalovací. Líčení před soudy musí být veřejné a splňovat zásadu ústnosti. Veřejnost nesmí být vyloučena za žádných jiných okolností než v případech stanovených zákonem. Garantováno je také právo na náhradu škody v důsledku nezákonného výkonu veřejné moci.

Ústava dávala prezidentu republiky právo „...*udíleti amnestii, promíjeti nebo zmírňovati tresty a právní následky odsouzení trestními soudy, ... ztrátu volebního práva ... a nařizovati, aby trestní řízení nebylo zahajováno nebo nebylo v něm pokračováno.*“⁶³

4.3.8 Ochrana menšin národních, náboženských a rasových

Ochrana menšin národních, náboženských a rasových je náplní poslední hlavy Ústavní listiny Československé republiky. „*Je především otázka, kterých menšin se hlava šestá úst. listiny vlastně týká.*“⁶⁴ Jedním z největších problémů samotného vzniku Ústavní listiny byla úprava národnostních menšin. Ten vzbudil ještě v procesu vzniku ústavy mnohé rozpory mezi stranami. V důsledku ztráty svého privilegovaného postavení měli jak Němci, tak Maďaři výrazný důvod k nespokojenosti. Vznikem nového československého státu se dostali na tomto území do pozice menšin. Dřívější stav, kdy byla němčina pro Předlitavsko a maďarština pro Zalitavsko de facto oficiálním jazykem, byl pryč a jejich jazyk měl být pouze vedlejší. Situaci o něco málo zlepšovala Malá saint-germainská smlouva, zavazující Československo umožnit menšinám použít jejich jazyk v jednání před soudy. Oproti mezinárodní smlouvě bylo ve vnitrostátní úpravě postavení ještě zvýhodněno. Pokud bylo v obci dle posledního

⁶³ Ust. § 103 odst. 1. ústavní listiny Československé republiky

⁶⁴ WEYR, František. Československé právo ústavní. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. ISBN null. S. 280.

sčítání lidu alespoň dvacet procent obyvatelstva tvořeno menšinou, měla právo svůj jazyk používat i v jednání s úřady.

V Ústavní listině nebyl problém jenom s jazykem menšin, ale i se vzájemným vztahem jazyka slovenského a českého. Vystávala otázka, zda do textu ústavy zakotvit pojem „státní jazyk“. O toto zavedení se zasadil K. Kramář s názorem, že se posílí národní charakter státu. Avšak T. G. Masaryk a později i sociální demokraté a agrárníci upozorňovali, že pojem „státní jazyk“ nebude menšinami akceptován a pouze by eskaloval nepokoje. Představitelé Československé národní demokracie vyslovili návrh, kdy by státní zaměstnanci museli tento státní jazyk ovládat. *„Meissner žádal, aby případná povinnost ovládat státní jazyk byla omezena jen na určité kategorie zaměstnanců.“*⁶⁵ Jelikož na území Československa byla řada obcí sestávající se převážně z obyvatel menšin, bylo by nesmyslné požadovat po úřadech, aby vykonávaly svoji činnost výhradně ve státním jazyce. Z toho důvodu se otázka používání státního jazyka v samosprávných orgánech obývaných menšinami odsunula na pozdější úpravu.

Problém vznikl také v otázce, co je to „státní jazyk“. *„V navrženém textu se hovořilo o „československém jazyku jako o jazyku státním“, přičemž původní textace dokonce hovořila o „českém jazyku“. Předem bylo jasné, že pojem „český jazyk“ bude pro slovenský poslanecký klub nepřijatelný, protože otevíral starou otázku, zda je slovenština samostatný jazyk, anebo je pouhým nářečím češtiny.“*⁶⁶ Avšak i ohledně „jazyka československého“ vznesl slovenský klub výhradu, že takový jazyk neexistuje. Následovalo několik dalších návrhů, které z jedné či druhé strany nebyly přijaty. Konečná verze byla upravena v § 4 jazykového zákona. *„...stanovoval, že v českých zemích se úřaduje zpravidla česky, na Slovensku zpravidla slovensky, přičemž české vyřízení slovenského podání a opačně se vždy považuje za vyřízení v jazyku podání. Byl tak položen základ česko-slovenskému jazykovému dualismu, který trval po celou dobu existence Československa...“*⁶⁷

---

⁶⁵ RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In: BROKLOVÁ, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

⁶⁶ RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In: BROKLOVÁ, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

⁶⁷ RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In: BROKLOVÁ, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

Nutnost vymezit část ústavní listiny právům a ochraně menšin vyplývá tedy již z mezinárodněprávního závazku, kterým byla Československá republika vázána v podobě Saint-Germainské smlouvy. Ta mimo jiné zakotvuje rovnost československých občanů před zákonem a stejná práva občanská a politická. A to samozřejmě bez ohledu na rasu, jazyk či náboženství. Dále také obsahuje povinnost stejného zacházení se svými občany příslušícími k nějaké z menšin, stejně jako s ostatními občany zastupujícími většinový národ. Zvláštní povinnost měla Československá republika v místech, kde bylo značné procento občanů patřících k menšině. Těm měla být umožněna výuka v jejich mateřském jazyce. „*Všechna menšinová práva týkají se výslovně jen státních občanů...*“⁶⁸

Ačkoliv by neměla příslušnost k menšině národnostní, náboženské či rasové být žádnému z občanů na závadu ve vykonávání funkce ve veřejné službě, v úřadu či v zisku hodnosti nebo výkonu povolání, nebylo tomu tak. Jak je patrné zejména z návrhů Ústavní listiny, občané nehovořící česky či slovensky de facto neměli možnost zastávat posty ve státní správě, potažmo ani figurovat jako zaměstnanci státu.

Jazykový zákon⁶⁹ garantoval volné užívání vlastního jazyka v soukromém či obchodním styku. Upravoval právní postavení státního jazyka, používání státního jazyka v kontaktu s veřejnou správou a současně za tento státní jazyk stanovuje v § 1 „*Jazyk československý jest státním, oficiálním jazykem republiky*“⁷⁰

---

⁶⁸ WEYR, František. Ústavní listina Československé republiky – její znění s poznámkami. Praha-Brno: Nakladatelství „Orbis“, 1931.185 s. ISBN null. S. 78.

⁶⁹ Zákon č. 122/1920 Sb. z. a n., podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 1. 2. 2014].

⁷⁰ Ust. § 1 jazykového zákona.

5 Občanská práva a svobody v ústavní listině Československé republiky

5.1.1 Pojetí občanských práv a svobod v ústavě z roku 1920

Před přijetím a i v průběhu přijímání vyvstávaly dva základní způsoby pojetí občanských práv a svobod.⁷¹ Zjednodušeně lze říci, že jeden způsob vyznával německý legislativní a názorový proud a druhý způsob přicházel spíše z Francie a z jejich způsobu chápání občanských práv a svobod. Šlo především o význam zakotvení seznamu občanských práv a svobod v Ústavní listině. Jeden názorový proud tyto seznamy považuje za neopodstatněné, jelikož tato práva jsou chápána čistě z přirozenosti a není tedy třeba jejich výslovné zakotvení. Tuto teorii podpořil i František Weyr, který těmto seznamům přikládal pouze akademický význam, jelikož jsou pouze vyjádřením ideálů ústavodárce.⁷² Zastánci tohoto názoru poukazovali také na fakt, že naprostá většina občanských práv a svobod byla uvedena velice obecně a jejich konkretizace náležela obyčejným zákonům, a nebyla tedy potřeba uvádět jejich katalog v Ústavní listině.

Tomuto postoji oponoval především autor návrhu Ústavní listiny JUDr. Jiří Hoetzel. Především poukazoval na širokou škálu ochrany jednotlivce a odmítal názor o pouhém akademickém významu občanských práv a svobod v ústavě. Další názory podporující tuto variantu tvrdily, že těmto seznamům je třeba přikládat zvláštní normativní význam. Jednotlivá práva a svobody obsahují totiž příkazy či zákazy zásahů, směřovaných proti občanům či státním orgánům, které je třeba chápat jako normy. Tento postoj mimo Francie zastávalo i Švýcarsko, jak vyplývá mimo jiné i z důvodové zprávy: „...*ve Švýcařích mají práva a svobody občanské, prohlášené v ústavě, v theorii i praxi podobný význam, jaký přikládá se těmto právům a svobodám v theorii i praxi francouzské.*“⁷³

⁷¹ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

⁷² WEYR, František. Československé právo ústavní. Praha: Melantrich, 1937. 339 s. ISBN null. S. 249.

⁷³ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

5.1.2 Postupné pronikání občanských práv a svobod do Ústavní listiny

Absence katalogu občanských práv a svobod v prozatímní ústavě neměla znatit úmysl toto téma v konečné ústavě opomenout. Byla pouze důsledkem jejich převzetí recepčním zákonem z rakouské úpravy těchto práv v zákoně o všeobecných právech státních občanů z roku 1867. A také skutečnost, že prozatímní ústava byla pouze dočasným řešením. Neměla tedy za úkol vystihnout nebo zastoupit všechny náležitosti konečné Ústavní listiny v brzké budoucnosti předpokládané.

O předpokládaném zakotvení občanských práv a svobod svědčí i návrh poslanců Národního shromáždění, ve kterém ústavnímu výboru nakazují co nejrychleji „...*předložit osnovu ústavy Republiky československé, jež bude zárukou všech svobod občanských ... a řády volební ... budiž založeny na zásadě všeobecného rovného práva hlasovacího pro muže i ženy s poměrným zastoupením.*“⁷⁴

Z důvodové zprávy⁷⁵ se můžeme dočíst, že katalog občanských práv a svobod byl ovlivněn především teorií přirozeného práva a ústavním vývojem ve Francii a Americe. Patrný je i vliv jiných demokratických ústav. „*Velká většina i jiných moderních ústav, zejména také ústav států ryze demokratických, klade obzvláštní důraz na to, aby s jedné strany byla přímo ústavními předpisy zaručena dalekosáhlá práva a svobody občanské, a aby se strany druhé přímo v ústavě byly precizovány občanské povinnosti (srv. republikánských ústav např. ústavu Spojených Států Severoamerických, ústavu švýcarskou, ústavu brazilskou).*“⁷⁶ Zároveň poukazuje na tři hlavní důvody, proč zařadila katalog práv a svobod občana do textu ústavy. Prvním důvodem bylo stanovení pevné meze pro zákonodárny sbor, kterou nemohl překročit. Toto bylo zaručeno právní silou ústavy, ze které vyplývá, že pokud zákony odporují Ústavní listině, jejím součástkám nebo zákonům ji měnícím či doplňujícím, je takový zákon neplatný. Další důvod spočíval v omezení možnosti zásahu do občanských práv a svobod

---

⁷⁴ Návrh poslanců: Dra Meisnera, aj., na vypracování ústavy republiky československé ze dne 21. 11. 1918. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1918. [online]. [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0026_00.htm.

⁷⁵ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_01.htm.

⁷⁶ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 4. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

ze strany moci výkonné. Pro tu byla ustanovení obsažená v Ústavní listině přímo závazná. Za poslední, třetí důvod označuje zpráva jejich ochranu před změnou. Ta byla zaručena právě jejich umístěním do Ústavní listiny, která podléhala složitějšímu procesu změny než běžný zákon.

Když už hovoříme o těžším procesu změny či nějakého jiného nakládání s právy obsaženými v katalogu občanských práv a svobod, je nutné poukázat na možnost omezení těchto práv. Tato omezení nepoukazují na mezeru v legislativě, protože neumožňují zákonodárci libovolně omezovat občanská práva a svobody bez přihlednutí k jejich zakotvení v Ústavní listině. Omezení je možné pouze u práv a svobod, u kterých je to výslovně umožněno přímo v textu Ústavní listiny. Zde spatřujeme dva možné způsoby. První je vyjádřen slovním spojením „omezení zákonem“ a druhý „omezením na základě zákona“. Ačkoliv rozdíl není na první pohled patrný, je velice zásadní. „Omezení zákonem“ určuje, že omezení práv a svobod občana je možné pouze a jedině zákonem, nikoliv jiným podzákonným právním předpisem. Na rozdíl od použití terminologie „omezení na základě zákona“, kdy je možné omezení taktéž podzákonným předpisem či individuálním právním aktem vydaným na základě zákona nebo k jeho provedení. Jako příklad zákona umožňujícího omezení občanských práv a svobod nejlépe poslouží zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních⁷⁷, který umožňoval za velice přísných podmínek omezení těchto práv a svobod v dobách války, ohrožení celistvosti či formy státu a dalších nejcitelnějších zásahů. Zajímavým faktem je, že byl použit nejen termín „omezení“, ale také „dočasné zrušení“.

5.2 Jednotlivá občanská práva a svobody v Ústavě z roku 1920

5.2.1 Rovnost

Prvním ustanovením v hlavě páté ústavy, obsahující občanská práva a svobody, je § 106, který se věnuje „rovnosti“. Tato rovnost je hned v odstavci prvním konkretizována. „*Výsady pohlaví, rodu a povolání se neuznávají.*“⁷⁸ V důvodové zprávě se dočteme, že provedení této zásady přísluší zvláštním zákonům. Příčinu spat-

---

⁷⁷ Zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 4. 2. 2014].

⁷⁸ Ust. § 106 odst. 1 ústavní listiny Československé republiky.

řujeme v možných důsledcích ponechání principu rovnosti bez dodatečné úpravy. Zákodárce se obává, že „...v důsledku zásady rovnosti prohlášené ve větě první nastala rovnost i tam, kde by to odporovalo jiným ustanovením dosavadního právního řádu“⁷⁹. S problémem sjednocení dosavadního právního řádu se zásadou rovnosti se tedy mají vypořádat zvláštní prováděcí zákony.

Odstavec druhý téhož paragrafu hovoří o rovnosti „obyvatel“ Republiky československé s „občany“ této republiky ve věcech ochrany svého života a svobody. Konkrétně se v textu ústavy píše: „...požívají v stejných mezích jako státní občané této republiky na jejím území plné a naprosté ochrany svého života i své svobody nehledíc k tomu, jakého jsou původu, státní příslušnosti, jazyka, rasy nebo náboženství.“⁸⁰ Z toho je patrné, že na základě přirozeného práva a úpravy práva mezinárodního jsou ctěny základní práva a svobody každého člověka. Nezáleží tedy na jeho konkrétní příslušnosti ke státu. Toto ustanovení Ústavní listiny zamezuje omezovat každého bez výjimky na základě rozdílů v jazyce, rase či náboženství. Naplňují se tím mezinárodně právní povinnosti, vyplývající pro Československou republiku z mezinárodní smlouvy podepsané v Saint-Germain-en-Laye.⁸¹ Z této zásady bylo možné vybočit pouze v případě povolení ze strany mezinárodního práva.

Na základě zásady rovnosti nebylo možné posuzování obyvatel republiky podle pohlaví. Toto platilo v oblasti povolání, sociálního postavení, přístupu k funkcím a vzdělání a dalším. Pokud by nějaké z těchto rozlišování bylo obsahem právního předpisu, byl by tento automaticky neplatný pro rozpor s ústavní listinou. Rozlišování podle rodu bylo také zakázáno. Šlechtický původ stejně jako zohledňování dítěte z původu manželského oproti dítěti z nemanželského původu nebylo přípustné. Zásada rovnosti platila i v otázkách týkajících se menšin, jak už bylo rozebráno v části pojednávající o hlavě šesté Ústavní listiny.

„Ustanovení posledního odstavce §u 106. vyjadřuje ohledně udílení titulů v podstatě touž zásadu, již vyslovil zákon ze dne 10. prosince 1918 č. 61 sb. z. a n.;

⁷⁹ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 6. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

⁸⁰ Ust. § 106 odst. 2 ústavní listiny Československé republiky.

⁸¹ Sdělení 508/1921 Sb. z. a n., Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 6. 2. 2014].

*důležitost věci vyžaduje ovšem, aby tato zásada byla pojata přímo do ústavní listiny.*⁸² Zde důvodová zpráva hovoří o znění zákona, jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly.⁸³ Tituly bylo možné udělit pouze v rámci úřadu vyjadřujícího úřední hodnost či titul udělovaný v rámci povolání. Ustanovení se nevztahují na hodnosti akademické.

5.2.2 Svoboda osobní a majetková

Znění paragrafů 107 až 111 tvoří text v Ústavní listině označen jako „Svoboda osobní a majetková“. Stejně jako u většiny ustanovení z hlavy páté i zde je úprava v podrobnostech odkázána na zákon. Konkrétně jde o zákon č. 293/1920 Sb. z. a n., ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny).⁸⁴ Jak se dočteme v důvodové zprávě Ústavní listiny, obsahově by zde stačila úprava rakouská obsažená v zákoně z roku 1867 o všeobecných právech rakouských státních občanů. Avšak je nutné vydat nový zvláštní zákon, „...nesrovnávalo by se totiž s významem nové celkové úpravy ústavních poměrů v republice Československé, aby jako zákon, jenž bude tvořiti integrující součást ústavní listiny, byl citován zákon rakouský.“⁸⁵ Z tohoto je zcela patrné, na jakých základech chce československý zákonodárný sbor stavět.

Zákon o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního stanovil několik velice důležitých pravidel, která by se mohla zdát samozřejmá, ale je nutné je zakotvit do zákona. Nikdo nemůže být stíhán, pokud není toto podloženo zákonem a stíhání nepředcházelo rozhodnutí orgánu veřejné moci. Nebyl-li předpokládán pachatel přistižen při činu, musel zatčení předcházet písemný příkaz soudce. Absence příkazu při zatčení mohla být zhojena jeho dodatečným vydáním do 24 hodin. Vazba byla stanovena maximálně na 48 hodin, pouze z důvodů podložených zákonem. Tento

---

⁸² Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 6. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

⁸³ Zákon č. 61/1918 Sb. z. a n., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 6. 2. 2014].

⁸⁴ Ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny) In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 7. 2. 2014].

⁸⁵ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 7. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

předpis se dotýká velice důležité oblasti občanských práv a svobod, která vyžaduje pečlivou ochranu a konstantnost. Jako takový je tento předpis zákonem ústavním.

Omezení na základě zákona bylo možné i na základě ustanovení mimořádných opatření vlády. Zde byla limitace třemi měsíci a nutností souhlasu prezidenta republiky a do 14 dnů předložení Národnímu shromáždění či zastupujícímu Stálému výboru.

Každému státnímu občanu byla zaručena možnost usazovat se na libovolně zvoleném místě Československé republiky, stejně jako nabývat práv k nemovitostem a vykonávat výdělečnou činnost. Odstavec druhý téhož paragrafu 108 poukazuje na možnost omezení pouze ve veřejném zájmu a na základě zákona. Důvodová zpráva zde zajímavě poukazuje na zohlednění § 106 odst. 2 ústavní listiny, čímž se toto právo rozšiřuje ze státních občanů i na veškeré obyvatele Československé republiky.⁸⁶

V ustanovení § 109 se dostáváme ke svobodě majetkové. Tato úprava je velice kusá a příčiny se dozvídáme v důvodové zprávě. Ústava zde hovoří o možném omezení soukromého vlastnictví pouze zákonem a v odstavci druhém navazuje institutem vyvlastnění. Vyvlastnění umožňuje jen na základě zákona a za náhradu. Avšak i tato náhrada může být odepřena, pokud tak stanoví zákon. Majetková svoboda je tedy sice zakotvena v Ústavní listině, ale sama listina k jejímu omezení určila formu obyčejného zákona. A zde se dostáváme k vysvětlení ze strany důvodové zprávy. „*Tímto předpisem má být urychleno a usnadněno uzákoňování národohospodářsky významných problémů souvisejících s prováděním různých pozemkových reforem.*“⁸⁷ V následujících letech bylo vydáno několik zvláštních zákonů, které upravovaly proces a důvody vyvlastnění.

Hlava pátá v této části obsahuje také svobodu vystěhování do ciziny. Ta ovšem, jak uvádí listina, mohla být omezena zákonem. Podrobnosti později upravil zákon o vystěhovalectví.⁸⁸ Ten hned v § 1 uvádí pojem vystěhovalec. Vystěhovalcem je ten, kdo odchází z území Československé republiky do ciziny s úmyslem se již nevrátit. Tímto nezaniká státní občanství. Zákon také ve svém § 2 vyjmenovává možné způsoby

---

⁸⁶ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 7. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

⁸⁷ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. [online]. [cit. 2. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 7. 2. 2014].

⁸⁸ Zákon č. 71/1922 Sb. z. a n., o vystěhovalectví. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 7. 2. 2014].

omezení tohoto práva. Mimo jiné vláda nařízením omezuje tuto svobodu z důvodů ohrožení života vystěhovalců, hospodářského dopadu na ně či jej omezuje na určité dopravní směry. Je zde zmíněno i omezení v důsledku branné povinnosti nebo v případě trestního stíhání.

U § 111 platí stejná koncepce jako u mnohých z hlavy páté. Ústavní listina i zde odkazuje na znění zákona jakožto jediného prostředku ukládání daní a veřejných dávek, stejně tak u druhého odstavce, kdy ukládat a hrozit tresty je možno jen na základě zákona. Ačkoliv se koncepce zdá být jednoduchá, je toto ustanovení velice významné a jeho absence by tvořila pomyslná nežádoucí okna k zneužívání veřejné moci. Je zde obsažen princip „nulla poena sine lege“⁸⁹. V případě daní a veřejných dávek se nejedná o práva a svobody, jelikož nikoho ze své podstaty neopravňují. Jde však o povinnost a jako taková musí být výslovně stanovena zákonem.

5.2.3 Svoboda domovní

Je zde patrný odklon v označení části, kde se hovoří o svobodě domovní, od konkrétního ustanovení § 112 odst. 1., které používá termín právo domovní a označuje toto právo za neporušitelné. Z tohoto příkladu je možné usoudit, že termíny občanská práva a občanské svobody jsou z pohledu ústavní listiny totožné.

Co se týče práva domovního, Ústavní listina odkazuje v druhém odstavci § 112 na úpravu zákona, jenž je její součástí. Jde tedy o ústavní zákon. Důvodová zpráva odkazuje na úpravu svobody osobní, kdy ačkoliv existovala plnohodnotná úprava rakouská zákonem č. 88/1862 ř. z., o ochraně práva domovního, bylo žádoucí, aby Československá republika v nejdůležitějších otázkách necitovala zákon rakouský. Vystává otázka, zda právě z tohoto rakouského zákona nebyl převzat termín „právo domovní“.

Svoboda či právo domovní je, stejně jako svoboda osobní, upravena tím samým ústavním zákonem č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny).⁹⁰ Zde se svobodě do-

---

⁸⁹ Právní princip; žádného trestu bez zákona. Nelze někoho trestat, aniž by byl daný skutek zákonem zakázán.

⁹⁰ Ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny). In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 10. 2. 2014].

movní věnují paragrafy 6 až 10. Stejně jako tomu bylo v několika předchozích případech, je i zde vyzdvíhena důležitost svobody domovní, zařazením její úpravy do ústavního zákona. Tento je možné změnit či zrušit pouze tím samým způsobem, jakým lze disponovat se samotnou ústavní listinou.

Prohlídka bytu nebo místností náležejících k domácnosti nebo potřebných k provozování živnosti a výdělečné činnosti byla umožněna pouze v situacích zákonem dovolených. Tomuto umožnění prohlídky muselo předcházet povolení ze strany soudce nebo příslušného úřadu, vydané v řízení upraveném zákonem. Domovní prohlídka byla přípustná zpravidla pouze s písemně odůvodněným příkazem soudce. Tento příkaz musel být, pokud tomu nic nebrání, doručen při provádění prohlídky, nejpozději však do 24 hodin po příslušné prohlídce. Pro účely trestního řízení má zákon stanovit, kdy není potřeba k soudní prohlídce písemného příkazu. Obyčejnému zákonu též přísluší upravit podmínky, orgány a omezení, které umožňují prohlídku místností obývacích a živnostenských, pro účely policejní, finanční a k účelům veřejné správy.

O každé prohlídce bylo nutné ihned sepsat protokol, obsahující zákonný důvod této prohlídky a důvod podezření, pro které byla prohlídka prováděna. Protokol musel také obsahovat výsledek prováděné prohlídky. Pokud to bylo možné, měl být protokol ihned po jeho vyhotovení předán občanu, u kterého byla prohlídka vykonávána.

Omezení či dočasné zrušení domovní svobody bylo možné také na základě zákona o mimořádných opatřeních⁹¹, kdy o nařízení mimořádného opatření rozhodovala vláda s následným schválením prezidenta republiky a se souhlasem Národního shromáždění či Stálého výboru v době, kdy Národní shromáždění nezasedalo.

5.2.4 Svoboda tisku, právo shromažďovací a spolkové

Zajímavým řešením je upraven oddíl věnující se svobodě tisku, právu shromažďovacímu a spolkovému. Tato občanská práva jsou i přes skutečnost, že spolu přímo nesouvisí, upravena společně v § 113 Ústavní listiny. Dalo by se předpokládat, že budou předmětem samostatné úpravy, vzhledem k jejich důležitosti z pohledu veřejného života nově vzniklého státu.

---

⁹¹ Zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 10. 2. 2014].

Ústavní listina označuje svobodu tisku za zabezpečenou. V zásadě je zakázáno podrobovat tisk předběžné cenzuře. Důležité je zde slovní spojení „v zásadě zakázáno“. Z něj je možné vyčíst, že svoboda tisku je zabezpečena, ale jsou zde možné výjimky z této svobody. Těmito výjimkami chápeme především výrazné zásahy do celistvosti státu či jeho formy, jako například v době válečného konfliktu. Dalším pojmem je „předběžná cenzura“, kdy je k vydání tiskoviny zapotřebí předběžný souhlas. Tomuto zákazu předběžné cenzury nepodléhala cenzura následná. Ta byla prováděna státními orgány s cílem zajištění tiskovin obsahujících text, který odporuje zákonu, veřejnému klidu a pořádku či dobrým mravům.

„Praví-li se v ústavě, že „svoboda tisku je zabezpečena“, nedá nám to představu o skutečných tiskových poměrech v zemi, neznáme-li řadu zákonů vedlejších, které se obírají tiskem, zejména tiskové zákony z let 1924 a 1934.“⁹²

I přes garanci svobody tisku v Ústavní listině fungovala preventivní cenzura ve věcech vojenských záležitostí a v praxi fungovala tato i na tiskoviny obsahující sdělení politická. Zákonem č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky⁹³, bylo konkretizováno, jakým způsobem lze porušit zákon prostřednictvím výkonu tiskového práva. Současně tento zákon uvedl i možné tresty. Kromě zákona na ochranu republiky se i zde setkáme s možností omezení nebo dočasného zrušení prostřednictvím zákona o mimořádných opatřeních.⁹⁴ Ten umožňuje omezit, dočasně zastavit, přerušit či při opakovaném porušení povinností i zastavit vydávání a šíření tiskovin či vykonávání živnosti v tomto oboru.

Společná úprava práva spolkového a shromažďovacího nenaznačovala, že by tato dvě práva byla stejná. Hlavní rozdíl mezi těmito právy spočíval především v čase, po který spolu sdružení či spolčení lidí setrvalo. Spolek a výkon práva spolčovacího se vyjadřoval především trvalostí, na rozdíl od shromáždění, které je třeba chápat jako shromáždění lidí na dobu přechodnou. Avšak není to jediná předpokládaná rozdílnost. Další spočívá v prvku dobrovolnosti, který se předpokládá ve výkonu práva spolkového.

---

⁹² PEROUTKA, Ferdinand. Dobrá ústava musí být doplněna dobrou politikou. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

⁹³ Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 10. 2. 2014].

⁹⁴ Zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 10. 2. 2014].

Omezeny mohly být spolky založené za účelem dosažení výtěžku nebo spolky politické s účastí cizinců. Navíc také listina upravuje možnost omezení zákonem za války či při vypuknutí vnitrostátních událostí ohrožujících zvýšenou měrou formu státu, ústavu nebo veřejný klid a pořádek.⁹⁵ Další omezení umožňuje zákon o mimořádných opatřeních. Připouští spolek omezit či dočasně zrušit při aplikaci mimořádného opatření. Omezení spočívalo ve zvláštním dozoru či podrobení spolku zvláštním podmínkám.

Znění § 114 odst. 1 je možné vykládat jako jakýsi druh práva spolkového. Je zde zaručeno právo spolčovací k ochraně a podpoře pracovních, zaměstnaneckých a hospodářských poměrů. Zakotvení tohoto práva bylo důležité především z toho důvodu, že dříve u nás toto právo neexistovalo a původci těchto uskupení byli trestáni. V odstavci druhém téhož paragrafu Ústavní listina uvádí zákaz veškerého jednání, které by spočívalo v narušování výkonu tohoto práva. Toto ustanovení je ještě umocněno zákonem proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních.⁹⁶ Útiskem se rozumí zlé nakládání, způsobení újmy na těle, svobodě, cti, majetku či výtěžku. Za útisk je považováno i pouhé pohrožení některým z vyjmenovaných jednání anebo zneužití svého postavení či hrozící tísně utiskovaného.

O dodržování nerušeného výkonu tohoto práva je možné polemizovat. Ze zápisu jednání Národního shromáždění z roku 1926 je patrné, že panují názory o „policejním režimu“ omezujícím některé výše uvedené svobody. V projevu člena Národního shromáždění Bohumila Jílka zazněla tato slova: „*Nesčetné použití četnictva proti demonstrujícím a za větší skývu chleba stávkujícím dělníkům je toho nejlepším důkazem. Ústava sice v §u 114 "zaručuje právo spolčovací k ochraně a podpoře pracovních (zaměstnaneckých) a hospodářských poměrů", ale četníci mohou bez trestně do stávkujících střílet.*“⁹⁷ Tyto věty směřoval především k prvnímu ministru vnitra, poslanci Antonínu Švehlovi.

---

⁹⁵ Ust. § 113 odst. 3 ústavní listiny Československé republiky.

⁹⁶ Zákon č. 309/1921 Sb. z. a n., proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 10. 2. 2014].

⁹⁷ Těšnopisecká zpráva o 45. schůzi poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé v Praze ve středu dne 20. října 1926. [online]. psp.cz, [6. 2. 2014]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/045schuz/s045003.htm>.

5.2.5 Právo petiční

Právu petičnímu byla v ústavě věnována pouze jedna věta. Tím ovšem neztrácí na své důležitosti. Petici není žádost sledující soukromé potřeby či účel. Naopak petice je žádost k orgánu veřejné moci, kterou je sledován veřejný zájem. Na anonymní petice se nebere zřetel.

K peticím se jak Poslanecká sněmovna, tak Senát Národního shromáždění vyjadřovaly stejně. Jednotlivé petice přijímala sněmovní kancelář, která vyhotovila o petici zprávu. Poté se k petici vyjádřilo předsednictvo Poslanecké sněmovny či Senátu. Předsednictvo petici buď odložilo, či na ni reagovalo. Pokud nebylo rozhodnutí o žádosti v jeho kompetenci, přikázalo tuto příslušnému výboru. Ten mohl na žádost odpovědět, nebo podat zprávu Poslanecké sněmovně či Senátu. Tento postup je upraven v jednacích řádech Poslanecké sněmovny⁹⁸ a Senátu⁹⁹ Národního shromáždění.

Ze zakotvení petičního práva v Ústavní listině vyplývá, že dožádaný orgán veřejné moci má povinnost se s peticí vypořádat. Zároveň by bylo mylné se domnívat, že petiční právo obsahuje povinnost jejím adresátům takové žádosti vyhovět.

5.2.6 Tajemství listovní

Velice stručnou úpravu můžeme sledovat mimo práva petičního také u listovního tajemství. To je Ústavní listinou zaručeno a zároveň v odstavci druhém odkázáno na úpravu zákonem. Tímto zákonem je myšlen ústavní zákon o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního.¹⁰⁰ Dopisem se v rámci listovního tajemství rozuměla veškerá písemná sdělení, která byla odeslána v uzavřené podobě.

Vzhledem k tomu, že ani Ústavní listina, ani zákon o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního neobsahovaly trestní sankci nastupující při porušení listovního tajemství ani nezakotvily zákaz otevírání dopisů bez předchozího či alespoň dodatečného rozhodnutí soudu, byla nejspíš pro tento problém v platnosti recipovaná úprava rakouská ze zákona č. 42 ř. z., o ochraně svobody listovního tajemství. Ta byla

---

⁹⁸ Zákon č. 325/1920 Sb. z. a n., o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 1. 2. 2014].

⁹⁹ Zákon č. 326/1920 Sb. z. a n., o jednacím řádu senátu Národního shromáždění. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 1. 2. 2014].

¹⁰⁰ Ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny). In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 2. 2. 2014].

obsažena v zákoně o základních právech státních občanů. Tato úprava o zákazu porušení listovního tajemství hovoří a udává pouze výjimku v situaci domovní prohlídky s platným soudním příkazem, na základě zatčení či v případě válečného konfliktu.

I zde je možné omezení na základě zákona č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních¹⁰¹, který umožňoval státnímu bezpečnostnímu úřadu nařídít zabavení a otevření dopisů, aniž by měl předchozí rozhodnutí soudu.

5.2.7 Svoboda určení a svědomí. Svoboda projevu mínění

Navzdory označení této části jsou svobody v ní obsažené řazeny jinak. První je zmíněna v § 117 svoboda projevu mínění, následuje svoboda učení, svědomí a vyznání. A poslední svoboda sem zařazená je svoboda náboženského vyznání.

Ústavní listina umožňuje každému v mezích zákona projevovat své mínění. V demonstrativním výčtu jsou zde popsány způsoby možného projevu mínění jako slovem, písmem, tiskem a obrazem. Svoboda projevu je přiznána mimo osob fyzických také osobám právnickým v mezích jejich působnosti. Avšak právnickou osobou nadanou svobodou projevu mínění nebyla veřejnoprávní korporace. Mimo způsoby, jakými jde projevu mínění dosáhnout, je důležité také zmínit, že tato svoboda se týká projevů veřejných. Soukromé projevy jsou chráněny jinými ustanoveními. Příkladem ochrany soukromého projevu mínění může být listovní tajemství, domovní svoboda a další.

Ve znění tohoto ustanovení je obsaženo slovní spojení „v mezích zákona“, které napovídá odkazu na konkrétní zákon upravující podrobnosti o možném výkonu svobody projevu mínění. Avšak zde je „v mezích zákona“ použito rozporuplně, „*neboť není žádného zvláštního zákona, který by upravoval meze svobody projevu mínění. Bylo by totiž přípustné konkrétní omezení této svobody nařízením, vydaným na základě zákona...*“¹⁰² Z toho vyplývá, že je třeba „meze zákona“ vykládat extenzivně, jako „meze právního řádu“. Úprava tohoto práva obsažená v Ústavní listině byla převzata z úpravy rakouské. Konkrétně byla svoboda projevu mínění obsažena v základním zákoně o všeobecných právech státních občanů. I tam se objevuje spojení „v mezích zákona“.

---

¹⁰¹ Zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 2. 2. 2014].

¹⁰² WEYR, František. Československé právo ústavní. Praha : Melantrich, 1937. 339 s. ISBN null. S. 271.

Výkon svobody projevu mínění nesmí nikomu býti na újmu v jeho pracovním nebo zaměstnaneckém poměru.¹⁰³ Ochrana je obsažena také v zákoně proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních.¹⁰⁴ Tento zákon je již zmíněn u občanských práv a svobod v předchozích částech. Z pohledu odstavce třetího rozebíraného paragrafu je však třeba poukázat na jeho ustanovení o útisku. Toho se dopouští kdokoliv, kdo by zneužil svého postavení zaměstnavatele a způsobil zaměstnanci újmu nebo mu touto újmu hrozil.

Lze jistě bez nadsázky říci, že Ústavní listina mimo samotného zaručení této svobody neposkytovala o svobodě projevu mínění ucelený přehled. Patrná je zde roz-
tříštěná úprava obsažená v jednotlivých ustanoveních speciálních právních předpisů, zabývajících se cíleně problematikou jinou. Většina ustanovení v těchto zákonech chrání především formu státu, veřejný klid a blaho nebo veřejné činitele.

V § 118 byla zaručena ochrana vědeckého bádání a hlásání jeho výsledků. A to-
též platilo i pro umění, pokud však neporušovalo předpisy trestního zákona. Vědecké
bádání bylo chráněno vůči veškerému nátlaku i případnému nátlaku ze strany státu.
Vydávat předpisy, které by měly bránit vědeckému bádání, bylo zakázáno.

Svoboda vyučování, umělecké tvorby a i výše zmíněného vědeckého bádání
by se dala shrnout pod označení svoboda učení. Samostatný paragraf je věnován upřes-
nění výkonu veřejného vyučování, které má být zařízeno tak, aby neodporovalo vý-
sledkům vědeckého bádání.¹⁰⁵ Zde jde bezpochyby o snahu omezit vliv církve na
veřejné vyučování. Tento záměr byl vyřešen velice diplomaticky i bez přímého ozna-
čení církve.

Ústavní listina zná dvojí vyučování, veřejné a soukromé. Zřizovat soukromé
vyučovací a vychovávací ústavy je dovoleno jen v mezích zákona. Omezení zákonem
důvodová zpráva k Ústavní listině vysvětluje „*zájmem státu na utěšeném vývoji veš-
kerých vyučovacích a vychovávacích zařízení ve státě...*“¹⁰⁶ a současně poukazuje, že
vliv státní správy na zařízení vyučovací a vychovávací je „*osvědčený a účinný pro-
středek státního vlivu na eminentně důležitou součástku duševního života uvnitř*

---

¹⁰³ Ust. § 117 odst. 3 Ústavní listiny Československé republiky.

¹⁰⁴ Zákon č. 309/1921 Sb. z. a n., proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 8. 2. 2014].

¹⁰⁵ Ust. § 119 Ústavní listiny Československé republiky.

¹⁰⁶ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 9. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

státu.¹⁰⁷ Tento vliv státní správy je v Ústavní listině vyjádřen slovy „vrchní vedení a dozor“, vztahující se na veškeré vyučování a vychovávání.

Omezení celé této skupiny svobod, tedy svobody vyučování, umělecké tvorby a vědeckého bádání, bylo především z důvodu kolize s jiným občanským právem či svobodou. Lze si asi jen těžko představit, že v rámci vědeckého bádání budou prováděny například pokusy na lidech.

Další z občanských práv a svobod, které rozdělovaly Poslaneckou sněmovnu Národního shromáždění na názorově protichůdné tábory, byla svoboda svědomí a vyznání. „*Svědomím jest rozuměti určitý náboženský, filosofický nebo etický světový názor, vyznáním pak (pokud je tu vůbec rozdíl) zpravidla příslušnost k určité náboženské víře hláсанé některou náboženskou společností.*“¹⁰⁸

V původním návrhu ústavy byla výslovně uvedena odlika církve od státu. Konkrétně zazněla věta, „*mezi státem a církvemi budiž zaveden stav odluky*“. Avšak neshody mezi politickými stranami znemožnily tuto otázku upravit. „*Proti odluce církve od státu se ... stavěla ... Šrámkova lidová strana a Slovenská ľudová strana. Proti odluce byli ovšem i slovenští evangelíci, tvořící většinu slovenského klubu. Sociální demokraté a agrárníci, prosazující odluku, nakonec ustoupili a tato pasáž byla z textu vypuštěna s tím, že otázka bude později řešena zvláštním zákonem. Ten ovšem nebyl nikdy přijat.*“¹⁰⁹ Ačkoliv se taková změna mnohým stranám nezamlouvala, souhlasily, „*...že je nezbytné vytvořit takovou ústavu, aby ji mohly přijmout všechny československé strany, tedy také strana katolická. Přebat byl proveden koalici všech československých stran; mělo se za nezbytné, aby také ústava, toto dokončení přebatu, byla provedena touž celonárodní koalici.*“¹¹⁰

Ustanovením § 122 byl upraven výkon vyznání, náboženství nebo víry. Tento příslušel všem obyvatelům Československé republiky ve stejných mezích jako jejím

---

¹⁰⁷ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 9. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

¹⁰⁸ WEYR, František. Ústavní listina Československé republiky – její znění s poznámkami. Praha-Brno : Nakladatelství „Orbis“, 1931.185 s. ISBN null. S. 75.

¹⁰⁹ RYCHLÍK, Jan. Ústava ČSR z roku 1920 – historické souvislosti. In: BROKLOVÁ, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

¹¹⁰ PEROUTKA, Ferdinand. Dobrá ústava musí být doplněna dobrou politikou. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

občanům. Ústavní listina předpokládá dvojí možnost výkonu těchto práv. V soukromí, nebo na veřejnosti. Obě varianty však nesmějí být v rozporu s veřejným pořádkem a řádem nebo s dobrými mravy. Jak vyplývá z koncepce ustanovení, je míra zaručené svobody stejná pro obyvatele i pro občana Československé republiky. Ústavní listina v tomto ustanovení plní své závazky plynoucí z Malé saint-germainské mírové smlouvy.¹¹¹

O vzájemných poměrech náboženských vyznání pojednával zákon č. 96/1925 Sb. z. a n.¹¹², který mimo jiné uváděl klíč k určení, jakého vyznání jsou děti do šestnáctého roku věku, od kterého si mohou svobodně rozhodnout, které a je-li jim vůbec nějaké vyznání blízké. Obecně platilo, že jsou-li oba rodiče stejného vyznání, následuje toto i jejich potomek. Nejsou-li stejného vyznání, následuje chlapec vyznání otce a dcera vyznání matky. K tomuto se váže ustanovení § 123, podle kterého nesměl být nikdo přímo ani nepřímo nucen k účasti na jakémkoliv náboženském úkonu s výhradou práv plynoucích z moci otcovské. Moc otcovská nad dítětem byla přejata z rakouského občanského zákoníku. Toto právo otce bylo nepřevoditelné, neprohlášené a nezczitelné. Vystihovalo otcovo postavení zákonného zástupce dítěte a pojilo se s vyživovací povinností otce.

Zajímavé důsledky lze dovodit z textu: „*Všecka náboženská vyznání jsou si před zákonem rovna*“.¹¹³ Zrovnoprávněním všech vyznání dostáváme se i ke skupině náboženských vyznání, která nejsou uznaná státem. A z tohoto pohledu by tedy žádné náboženské vyznání nemohlo být státem uznáno. Ač byla Ústavní listinou deklarována rovnost všech náboženských vyznání, v praxi tomu tak nebylo. V porovnání s jinými měla římskokatolická církev výrazně silnější pozici.

Možný zákaz výkonu některých náboženských úkonů, deklarovaný v Ústavní listině, byl také poněkud matoucí. Ustanovení zde uvádí jako důvody kolizi s veřejným pořádkem nebo veřejnou mravností. Avšak právě tyto důvody jsou uvedeny i v ustanovení § 122.

---

¹¹¹ Zákon 508/1921 Sb. z. a n., Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 12. 2. 2014].

¹¹² Zákon č. 96/1925 Sb. z. a n., o vzájemných poměrech náboženských vyznání. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 12. 2. 2014].

¹¹³ Ust. § 124 ústavní listiny Československé republiky

5.2.8 Manželství a rodina

Manželství, rodině a mateřství je přiznána zvláštní ochrana zákony. „*Dalekosáhlý význam manželství a rodiny pro stát, jak po stránce mravní, tak i po stránce populační jest důvodem pro to, aby manželství a rodina ... základy zdravého vývoje státního byly slavnostní formou postaveny pod zvláštní ústavní ochranu. Pro zákonodárce jest tím vztyčena jasná direktiva.*“¹¹⁴ Je složité zodpovědět otázku, co vlastně přiznání zvláštní ochrany zákonů deklaruje. S přihlédnutím k textu důvodové zprávy lze usuzovat, že je zde vyvíjena snaha ovlivnit zákonodárce k zvláštnímu zřeteli při normotvorbě týkající se rodiny, manželství a mateřství.

Jelikož ustanovení o manželství, rodině a mateřství nemá normativní charakter, byla předpokládána ochrana těchto institutů zákonem. Příkladem takového zákona může být zákon č 320/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství.¹¹⁵ Nebo zákon č. 215/1925 Sb. z. a n., kterým se promíjí překážka platnosti sňatků, při nichž vyhlášky neb oddavky vykonali duchovní Církve československé nebo řecko-východní.¹¹⁶ Ten obsahoval ochranu institutu manželství, které je v první řadě dobrovolným sňatkem dvou osob a až poté byrokratickým procesem.

5.2.9 Občanská práva a svobody nezahrnuta do hlavy páté

Ústavní listiny

Některá občanská práva a svobody jsou obsažena i v jiných částech ústavní listiny než v jím vyčleněné hlavě páté. Další, ač nebyla výslovně zakotvena, přímo vyplývají z textu ústavy.

---

¹¹⁴ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 14. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

¹¹⁵ Zákon č 320/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 15. 2. 2014].

¹¹⁶ Zákon č. 215/1925 Sb. z. a n., kterým se promíjí překážka platnosti sňatků, při nichž vyhlášky neb oddavky vykonali duchovní církve československé nebo řecko-východní. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 15. 2. 2014].

5.2.9.1 Státní občanství a právo domovské

Státní občanství je vyjádřeno vztahem mezi státem a jeho občany. Jeho zakotvení nabízí Ústavní listina ve třech odstavcích § 4. Zde je také označeno za „jediné a jednotné“ a jeho podrobnější úprava je svěřena zákonu. Zákon upravující podrobnostmi státního občanství, jako jsou jeho nabývání a pozbývání společně s úpravou práva domovského, byl označen jako zákon č. 236/1920 Sb. z. a n.¹¹⁷

V tomto zákoně se dozvíme, komu v důsledku vzniku nového československého státu příslušelo jeho státní občanství. V souvislosti s malou smlouvou saint-germainskou bylo upraveno, že státní občanství Československé republiky nabývají ke dni 28. října 1918 ty osoby, které nejpozději dnem 1. ledna 1910 získaly a od té doby nepřetržitě mají domovské právo na území někdejšího mocnářství rakousko-uherského, jež náleží nyní Československé republice.¹¹⁸ Dále také ti, jež bývali občané Německé říše a území, na kterém žijí, připadla Československé republice, nebo bývalí občané němečtí, rakouští a uherští narození na území Československé republiky rodičům s řádným bydlištěm na tomto území. Dále také ti, kteří nesplňují podmínky stanovené v předchozích větách, ale stali se skutečnými úředníky nebo zřizenci československého státu nebo některého československého státního ústavu nebo podniku. Tento zákon v části nazvané „Nabývání a pozbývání československého státního občanství“ vyjmenovával možné způsoby, jak získat či naopak pozbýt statutu občana Československé republiky.

V tomtéž zákoně jako státní občanství je upraveno i právo domovské. Pod tímto právem se skrývá vztah jednotlivce k politické obci. Tento vztah by se dal přirovnat ke vztahu občana a státu. Ve své podstatě jde o příslušnost k obci na území Československé republiky. Nebylo možné, aby státní občan Československé republiky neměl domovské právo v některé z československých obcí. V ústavním zákoně č. 236/1920 Sb. z. a n. byl upraven postup nabývání domovského práva a určení, ke které obci se toto právo v případě konkrétního jednotlivce váže.

---

¹¹⁷ Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 17. 2. 2014].

¹¹⁸ Ust. § 1 odst. 1 ústavního zákona č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé.

5.2.9.2 Právo volební

Právo volební je obsaženo v hlavě druhé Ústavní listiny, v níž jsou v hrubých rysech stanoveny základy tohoto práva. Jde o počet členů jednotlivých sněmoven Národního shromáždění, o zásady hlasovacího práva a dobu volebního období poslanců a senátorů. Podrobnější úprava byla obsahem dvou zákonů. Zákon č. 123/1920 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení do Poslanecké sněmovny¹¹⁹, a zákon číslo 124/1920 Sb. z. a n., o složení a pravomoci senátu.¹²⁰

Podle zákona č. 123/1920 Sb. z. a n., se československé území dělilo do 22 volebních krajů. (Jen pro zajímavost, Plzeň byla sídlem krajské volební komise v osmém volebním kraji, který volil celkem 17 poslanců.) Aktivní volební právo měl každý československý státní občan bez rozdílu pohlaví, který v den „vyložení voličských seznamů“ překročil 21. rok věku. Právo volit bylo spojeno s právem domovským. Volit totiž mohl pouze občan, který měl alespoň po dobu tří měsíců, před vyložением seznamů, bydliště v některé obci Československé republiky a zároveň nebyl tímto zákonem výslovně tohoto práva zbaven. Kdo mohl být práva volit zbaven, bylo uvedeno v zákoně o stálých seznamech voličských.¹²¹

Pasivní volební právo do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění náleželo státním občanům bez rozdílu pohlaví, kteří dosáhli 30. roku věku a alespoň tři roky byli státními občany Československé republiky. Kdo byl vyloučen z aktivního volebního práva, nemohl uplatňovat ani právo pasivní. Zde uvedená podmínka tříletého státního občanství nemohla z logiky věci platit hned od účinnosti tohoto zákona. Proto byla platná až pro volby po 31. prosinci 1924.¹²²

Volby do Senátu užívaly druhého zmíněného zákona č. 124/1920 Sb. z. a n., podle kterého každý, kdo měl aktivní volební právo v případě Poslanecké sněmovny a zároveň byl starší 26 let, mohl volit i do Senátu Národního shromáždění. Pasivní

---

¹¹⁹ Zákon č. 123/1920 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení do poslanecké sněmovny. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 17. 2. 2014].

¹²⁰ Zákon č. 124/1920 Sb. z. a n., o složení a pravomoci senátu. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 17. 2. 2014].

¹²¹ Zákon č. 663/1919 Sb. z. a n., o stálých seznamech voličských. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 17. 2. 2014].

¹²² Ust. § 5 odst. 2 zákona č. 123/1920 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení do poslanecké sněmovny.

volební právo bylo oproti tomu do Poslanecké sněmovny zostřeno o podmínku dosažení 45. roku věku a alespoň desetiletého státního občanství. Stejně jako u voleb do Poslanecké sněmovny i zde byla tato podmínka platná až od voleb po roce 1928.

V případě voleb do obecních zastupitelstev bylo použito zákona č. 75/1919 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé.¹²³ Zde je aktivní volební právo upraveno stejně jako právo volit do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Změna byla u práva pasivního, kde se prodloužila doba, po kterou musel kandidát bydlet v obci před konáním voleb, na jeden rok a snížena byla věková hranice oproti 30 letům do Poslanecké sněmovny na 26 let věku do obecních zastupitelstev.

5.2.10 Občanské povinnosti v Ústavě z roku 1920

Oproti rozsáhlému katalogu občanských práv a svobod v hlavě páté Ústavní listiny obsahovala tato hlava pouze jednu povinnost, a to brannou, jež byla upravena jako poslední ustanovení v hlavě páté. Text § 127 zde ve dvou odstavcích přikazuje každému způsobilému občanu Československé republiky, aby se podrobil vojenskému výcviku a uposlechl případné výzvy k obraně státu. Podrobnosti byly upraveny zákonem.

Zákonem, na který Ústavní listina odkazuje, je branný zákon republiky Československé.¹²⁴ Ten uvádí, že branná moc je povolána k hájení trvání, celistvosti, a svobody republiky proti nepřítelům vně i uvnitř státu. Branné moci mělo být použito i v případě pohrom.

Ústavní listina vymezila brannou povinnost pro každého a vykonávána musela být osobně. Byla mimo státních občanů povinná i pro osoby trvale žijící na území Československé republiky, neprokáží-li jinou státní příslušnost. Branná povinnost zahrnovala povinnosti odvodní a služební, která se dále rozdělovala na službu prezenční a v záloze. Povinnost nastupovala rokem, v němž jedinec dosáhl 20 let, a končila 50. rokem věku. Toto rozmezí je ještě rozšířeno v době války a mobilizace, kdy povinnost bránit vlast má každý od 17 do 60 let věku podle svých schopností a sil. Zákon

---

¹²³ Zákon č. 75/1919 Sb. z. a n., kterým vydává se řád volení v obcích republiky Československé. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 24. 2. 2014].

¹²⁴ Zákon č. 193/1920 Sb. z. a n., branný zákon republiky Československé. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 24. 2. 2014].

obsahoval zároveň i sankce za zmeškání nebo překažení odvodu či přezkoušení a další sankce vesměs za různé formy maření výkonu branné povinnosti.

V původním rukopisném návrhu byla tato povinnost také zařazena k občanským právům a svobodám do hlavy páté Ústavní listiny. Avšak počítalo se s povinností pouze pro muže, kteří dosáhli 21. rok věku.

6 Zamyšlení nad občanskými právy a svobodami v Ústavní listině z roku 1920

6.1.1 Rovnost

Rovnost je v Ústavní listině upravena ve třech odstavcích a jde o rovnost před zákonem, tedy formální. Navzdory širokému pojetí tohoto vymezení bylo rovnost v právech nutno dovozovat výkladem. Proti úpravě francouzské nebo rakouské je vymezena značně komplikovaně a šroubovaně bez jednoznačné garance rovnosti. Francouzská úprava se omezila na stanovení, že lidé se rodí a zůstávají svobodnými a rovnými ve svých právech. Takto dostatečně obecně obsáhla svobodu všech lidí a současně jejich rovnost v právech. Z těchto mezi bylo také patrné, že zákony jsou stejné pro každého, stejně jako jsou si před ním všichni rovni. Rakouská úprava se vyjadřuje ještě stručněji a praví, že před zákonem jsou si všichni státní občané rovni.

Jak již bylo řečeno, úprava rovnosti v Ústavní listině není příliš srozumitelná. Bylo by vhodnější zvolit stručnější úpravu, která by obsahovala jednoznačné vymezení rovnosti. Nicméně je nutné vzít v potaz názorové rozpory mezi stranami a potřebu zakomponovat povinnosti plynoucí z mezinárodních závazků.

6.1.2 Svoboda osobní a majetková

Zaručení osobní svobody v ústavě bylo doplněno konstatováním, že podrobnosti upravuje zákon. Tento zákon materiálně přejímal předpisy rakouské úpravy zákona č. 87/1862 ř. z., o ochraně osobní svobody, který později tvořil součást zákona č. 142/1867 ř. z., o všeobecných právech rakouských státních občanů.

Pozitivním je však záměr ústavodárců vydat zákon vlastní, byť inspirovaný rakouským. „*Nesrovnávalo by se totiž s významem nové celkové úpravy ústavních poměrů v republice Československé, aby jako zákon, jenž bude tvořiti integrující součást ústavní listiny, byl citován zákon rakouský.*“¹²⁵

---

¹²⁵ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 24. 2. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

Omezení či odnětí osobní svobody obsažené v ústavním zákoně n. č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního¹²⁶, a také v zákoně č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních¹²⁷, bylo upraveno podobně jako ve francouzské úpravě. Vystává ovšem otázka, zda mezi zákony omezující osobní svobodu nezařadit i tzv. výpraskový patent¹²⁸, který ač od roku 1867 neobsahoval svůj dřívější § 11, umožňující tělesné tresty, stále znamenal citelný zásah do osobní svobody. Patent v Československé republice platil až do roku 1928, kdy byl pasivně derogován¹²⁹.

Oproti dřívější rakouské úpravě, v níž bylo právo usazovat se značně volné a ničím neomezené, byla naše úprava přísnější. Mohla být omezena zákony, ale hlavně i podzákonými právními předpisy, jak vyplývá z použití slov „na základě zákona“. Ač to není v ustanovení § 108 výslovně uvedeno, je z důvodové zprávy jasně patrné, že právo usazovat se a konat výdělkovou činnost náleží „...*také veškerým obyvatelům republiky Československé, kteří nejsou státními občany československými.*“¹³⁰

Soukromé vlastnictví je možné omezit jen zákonem.¹³¹ V této formulaci není obsažena žádná výslovná garance, jako je tomu v případě francouzské nebo rakouské úpravy. Ty označují soukromé vlastnictví za „nedotknutelné a posvátné právo“ v případě francouzské úpravy a za právo „neporušitelné“ je označeno v úpravě rakouské.

Podstatný rozpor s garancí soukromého vlastnictví sledujeme v případě vyvlastnění, které má být provedeno na základě zákona a za náhradu, pokud ovšem není stanoveno, že nemá být dána. Institut vyvlastnění je až na část o vyvlastnění bez náhrady upravena podobně jako v úpravě Francie a Rakouska. Vyvlastnění bez náhrady

---

¹²⁶ Ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny) In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 2. 3. 2014].

¹²⁷ Zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 2. 3. 2014].

¹²⁸ Císařské nařízení č. 96/1854 ř. z. vydané 20. 4. 1854, jímž se vydává předpis, jak mají úřadové političtí a policejní vykonávat nařízení a nálezy od nich vydané. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012.

¹²⁹ Derogace označuje zrušení nebo omezení právního předpisu. Pasivní derogace jsou změny, které v daném předpise byly provedeny jinými předpisy.

¹³⁰ Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 2. 3. 2014]. Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_07.htm.

¹³¹ Ust. §109 odst. 1 ústavní listiny Československé republiky.

v původních rukopisných návrzích nebylo, v důvodové zprávě je vysvětleno, proč se objevilo v konečné podobě ústavy. Jednalo se o připravované zásahy do regulace řek a do elektrifikace, ze které budou mít vlastníci pozemků značný prospěch, nebylo by tedy potřeba náhrady.

Podle slov Ferdinanda Peroutky šlo především o iniciativu sociálních demokratů, motivovanou větší sociální spravedlností: „...Ačkoli v původním návrhu se mluvilo o nedotknutelnosti soukromého majetku, všichni přijali změnu, navrženou sociálními demokraty, považující za potřebné nevytvořit ústavu takovou, aby bránila přeměně kapitalismu v řád sociálně spravedlivější.“¹³²

Ustanovení § 111 odst. 1, upravující otázku daní a veřejných dávek obecně, je jedním z mála ustanovení ekonomických. Pojetí Ústavní listiny se podobá úpravě francouzské, zatímco rakouská se úpravě daním a veřejným poplatkům vůbec nevěnuje.

Pokud se zaměříme na ekonomická práva obsažená v Ústavní listině, dostaneme jich opravdu velice malý počet. Ten je ovšem doplněn řadou zvláštních zákonů věnující se tomuto okruhu práv. „*Tehdejší ústava ... neřešila celou škálu hospodářských a sociálních práv, které jsou obsaženy v dnešní Listině základních práv a svobod.*“¹³³

6.1.3 Svoboda domovní

Stejně jako svoboda osobní jsme i zde vedle garance neporušitelnosti odkázáni s podrobnější úpravou na zákon. Vlastní Ústavní listina tedy neporušitelnost domovní svobody poskytuje, ale ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n.¹³⁴ nabízí možnost určit případy, kdy je možná prohlídka místností náležejících k domácnosti a místností určených k provozování výdělečné činnosti i bez předchozího povolení, řádně odůvodněného soudcem. Tedy ochrana Ústavní listinou, respektive ústavním zákonem, je zde oslabena zvolenou formou „obyčejného zákona“.

---

¹³² PEROUTKA, Ferdinand. Dobrá ústava musí být doplněna dobrou politikou. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

¹³³ WAWROSZ, Petr. Ekonomická ustanovení československé ústavy z roku 1920. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

¹³⁴ Ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny) In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 1. 3. 2014].

6.1.4 Svoboda tisku, právo shromažďovací a spolkové

Svoboda tisku, zařazená k právu shromažďovacímu a spolkovému, by se lépe řadila ke svobodě projevu mínění, a to jako jedna z forem tohoto projevu. Pokud pojmem svobodu tisku jako omezení cenzury, je nutné dělit ji z pohledu času na dva druhy. První, předběžná či preventivní, byla Ústavní listinou zakázána. Naproti tomu cenzura následná či represivní upravena nebyla. Tuto následnou vykonávaly úřady zcela běžně, jako náplň své práce s cílem zajistit a postihnout tiskoviny odporující svým obsahem zákonu, veřejnému pořádku a dobrým mravům. Zde by stálo jistě za povšimnutí, že termíny dobré mravy nebo veřejný pořádek nejsou nijak přesně stanoveny. Důležitější je však možnost výjimek z garantovaného zákazu cenzury preventivní. Ta mohla být aplikována ve věcech vojenských, což je jistě správně, uvážíme-li, že se jedná o obranu státu a věci s ní spojených. Problémem by však mohla být preventivní cenzura u zpráv politického významu.

V roce 1923, kdy proběhl úspěšný atentát na Aloise Rašína, člena Československé národní demokracie, se v návaznosti na tento atentát spustila vlna masových demonstrací proti levicovým stranám a také z pohledu svobody tisku vznikl důležitý zákon – zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky,¹³⁵ věnující se mimo jiné i trestným činům spojených s vydáváním tiskovin.

Omezení, či dokonce dočasné zrušení je upraveno v zákoně č. 300/1920 Sb. z. a n.¹³⁶, na základě mimořádného opatření. Konkrétně se tiskovinám věnuje § 10. Ten upravuje omezení, podrobení zvláštním podmínkám, zastavení provozu nebo podrobení zvláštnímu dozoru živností, jež vyrábějí a také rozšiřují tiskoviny. Co se týče periodických časopisů, může být uložena povinnost předkládat výtisky k předběžné kontrole.

Garance klidného shromáždění beze zbraně byla omezena přímo samotnou Ústavní listinou, v případě shromáždění na místech veřejné dopravy, za válečného konfliktu či zvláštních událostí ohrožující formu státu, ústavu, veřejný klid a pořádek.

---

¹³⁵ Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 28. 2. 2014].

¹³⁶ Zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 2. 3. 2014].

Ačkoli se omezení zdají rozumná, je zajímavé, že článek pojednávající o svobodě nabízí více textu o omezení než o samotné garanci této svobody. Francouzská Deklarace se však o garanci tohoto práva nezmiňuje vůbec.

Úprava spolčovacího práva byla převzata z dřívější rakousko-uherské úpravy. Omezení práva spolčovat se nabízel zákon 267/1920 Sb. z. a n.¹³⁷, který zakazuje určité názvy spolků. Zakázány byly názvy odkazující na nepřátele státu, názvy zneuctívající osoby, které se zasloužily o vznik státu nebo názvy zneužívající označení „československý“. Je zde patrná hrdost a úcta k novému samostatnému státu a osobám, které se o něj zasloužily. Potřeba této regulace byla reakcí na velmi výrazný rozmach spolkového života. Ve spolkovém právu byla zavedena rovnoprávnost mužů a žen. Ženy tedy mohly zakládat spolky a být součástí spolků politických.

Nebezpečím pro právo spolčovací byla poměrně jednoduchá cesta k rozpuštění spolku. Činnost spolku nesměla být v rozporu se zákonem či veřejným pořádkem. Nebylo ovšem zkoumáno subjektivní zavinění.¹³⁸

Zajímavý je fakt, že přes velký počet politických stran nedošlo k jejich řádné právní úpravě. Právní úpravy se politické strany dočkaly až na počátku třicátých let. *„Autoři československé ústavy nepředvídali, jak velkého významu nabudou ... politické strany a ... v celé ústavě je ignorují. To znamená, že nejvlivnějším faktoru politického života československého, s kterým žádný jiný nemůže se mocí měřit, nedostalo se v ústavě žádného vyjádření. Strany nedaly se ovšem ve svém rozmachu zarazit nezájmem; jejich ústava vůči nim projevuje. Vyrostly vedle ní a kdekoliv se s ní ve svém vzrůstu srazily, prohnula se spíše ústava, jak se vždy děje, když se živé síly střetnou s literou byť i posvátnou.“*¹³⁹

6.1.5 Právo petiční

Jedním z práv skupiny politických je právo petiční. Toto právo bylo zaručeno každému. Jak již bylo řečeno, jednalo se pouze o žádost v zájmu veřejném, soukromé zájmy nespádaly do petičního práva. Ačkoliv je povinnost orgánu, kterému byla petice

---

¹³⁷ Zákon č. 267/1920 Sb. z. a n. o odstranění nevhodných názvů. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 2. 3. 2014].

¹³⁸ MALÝ, Karel. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha : LINDE, 2003, str. 368.

¹³⁹ PEROUTKA, Ferdinand. Dobrá ústava musí být doplněna dobrou politikou. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

adresována, se touto peticí zabývat, stanovena v jednacích řádech obou sněmoven, nebyla tato povinnost obsažena v Ústavní listině. Povinnost se peticí zabývat má tedy menší ochranu než samotné právo petici podat.

Petice měla značný význam hlavně z politického hlediska. Nebylo by jistě rozumné ignorovat petici podepsanou značným počtem osob. A stejně tak by bylo nerozumné ignorovat názory občanů, kteří prostřednictvím svého aktivního volebního práva vybírají politiky zastupující jejich názor.

6.1.6 Tajemství listovní

Rakouská právní úprava listovního tajemství je vesměs podobná té naší. Neupravuje však možnost otevření dopisu bez předchozího souhlasu soudu. V československé úpravě je otevření dopisu bez předchozího souhlasu soudu možné při nařízení mimořádného opatření, kdy státní bezpečnostní úřad má právo nařídit zabavení či otevření dopisu bez zmíněného rozhodnutí soudu. Francouzská právní úprava se listovnímu tajemství nevěnuje.

V československém právním systému je listovní tajemství zaručeno jednak v Ústavní listině, jednak v ústavním zákoně č. 293/1920 Sb. z. a n.¹⁴⁰ Přitom v obou případech je úprava stejná. Není tedy zcela jasné, proč stejnou záruku nabízí hned dva právní předpisy stejné právní síly.

6.1.7 Svoboda učení a svědomí, svoboda projevu mínění

Upravené svobody jsou zde řazeny jinak, než jak je řadí označení této části. Jednotlivá ustanovení se postupně věnují svobodě projevu mínění, svobodě svědomí a vyznání a až jako poslední je upravena svoboda učení.

Ústavní listina garantovala svobodu projevu mínění v mezích zákona. Tento projev mohl být učiněn slovem, písmem, tiskem, obrazem apod. Pozitivní je demonstrativní výčet¹⁴¹ možných projevů, který sice dává návod, ale zároveň neomezuje další možné projevy mínění. Svoboda projevu mínění byla Ústavní listinou rozšířena i na právnické osoby.

---

¹⁴⁰ Ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny) In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012 [cit. 3. 3. 2014].

¹⁴¹ Výčet pouze příkladný a neuzavřený.

Svoboda projevu mínění se v Ústavní listině inspirovala úpravou rakouskou. Francouzská úprava garantovala tuto svobodu jako neomezenou a jednu z nejdrahocennějších. Navzdory faktu, že je svoboda projevu mínění zaručena Ústavní listinou, bylo možné ji omezit obyčejným zákonem. „*Stanoví-li ústava, že „v mezích zákona“ každý může projevovat svá mínění, záleží zajisté teprve na obsahu onoho zákona, na který odkazuje, abychom věděli, je-li to velká nebo menší svoboda, která se zde udílí.*“¹⁴²

Pod označením svoboda učení se skrývá svoboda vyučování, svoboda vědeckého bádání a svoboda umění. Omezení stanoveno v Ústavní listině odkazuje na trestní zákon, který tato práva nesmějí porušovat. Veřejné vyučování nesmělo odporovat výsledkům vědeckého bádání. Zde, se domnívám, že jde o snahu omezit vliv církve na veřejné školství. Výsledky vědeckého bádání mají značit Darwinovu „teorii evoluce“, která je přesným protikladem teorie stvoření, kterou samozřejmě prezentuje církev. Jde nejspíš o jakýsi kompromis v nastalé situaci, kdy se nepodařilo prosadit odluku církve od státu, čemuž by nasvědčoval i fakt, že rakouská právní úprava o nutnosti souladu vyučování s vědeckým bádáním vůbec nehovoří.

Svoboda svědomí a vyznání vycházela z úpravy rakouské. Úprava obsažená v Ústavní listině Československé republiky byla velice liberální, co se týče výkonu vyznání, náboženství či víry. Garantovala možnost tohoto výkonu soukromě, ale i veřejně. Stejně jako byla garantována rovnost všech náboženství před zákonem. Pomineme-li fakt, že privilegované postavení stále zastávala římskokatolická církev, byla by rovnost všech náboženských vyznání před zákonem značně problematická. Znamenala by zrovnoprávnění církví uznaných státem a těch, které uznány nebyly. Toto však dokresluje důvodová zpráva, která vylučuje možnost uznat náboženská vyznání přičítící se právnímu řádu nebo požadavkům etiky. Je také důležité, že tato svoboda není garantována pouze občanům, ale také obyvatelům Československé republiky.

6.1.8 Manželství a rodina

Manželství, rodina a mateřství jsou pod zvláštní ochranou zákonů. Tímto prohlášením ale není zaručena žádná garance, pouze je zde obsažen odkaz na ochranu ze

---

¹⁴² PEROUTKA, Ferdinand. Dobrá ústava musí být doplněna dobrou politikou. In: BROKLOVÁ, Eva, aj. Československá ústava 1920: devadesát let poté: sborník textů. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010, s. 78-85. Ekonomika, právo, politika, č. 83/2010. ISBN 9788086547893.

strany zákonů. Toto ustanovení by se tedy dalo pokládat za pouhé monology zákonodárce či akademické zásady. Význam lze spatřovat hlavně v doporučení zákonodárci věnovat se problematice úpravy manželství, rodiny a mateřství se zvláštní péčí. Francouzská ani rakouská úprava se ochraně těchto práv nevěnovala.

7 Závěr

V diplomové práci jsem se zabýval občanskými právy v Ústavní listině Československé republiky z roku 1920, která byla vytvořena na pozadí mnoha zcela nových situací, jež provázely zrod nového samostatného československého státu.

Pro lepší porozumění stěžejnímu tématu práce jsem se v úvodní kapitole věnoval vymezení a členění občanských práv a také jejich stručné genezi. Zmiňuji některé historické události a především jejich vliv na občanská práva a svobody. Z této kapitoly je patrné, že největší progres v oblasti těchto práv nastává až koncem 18. století.

Ke vzniku Ústavní listiny z roku 1920 vedl zajímavý proces, který je obsahem kapitoly o ústavním vývoji Československé republiky. Zde jsem se v rámci tohoto vývoje věnoval postupně vlastnímu vzniku samostatného státu i prozatímní ústavní listině, která, jak již vyplívá z jejího názvu, měla za úkol dát vzniknuvšímu státu prvotní podobu a vytvořit prostor pro tvorbu jeho základních orgánů. Ústavnímu vývoji se věnuji až k momentu vytvoření Ústavní listiny Československé republiky, kterou v této kapitole také rozebírám.

Samostatnou částí diplomové práce je poté rozbor hlavy páté Ústavní listiny Československé republiky, která v sobě zahrnuje hlavní náplň diplomové práce, občanská práva a svobody. Rozebral jsem zde jednotlivá práva a svobody tak jak se jim věnuje Ústavní listina. Nepoužil jsem pouze popisu těchto práv, ale snažil jsem se také uvést některé důvody a hlavní cíle vedoucí k začlenění toho kterého práva. Občanská práva nejsou v ústavě z roku 1920 obsažena pouze v hlavě páté a těmto právům jsem tedy také věnoval pozornost, stejně jako občanským povinnostem.

V závěrečné kapitole diplomové práce jsem se pokusil vystihnout či shrnout některé zajímavé skutečnosti a poznatky k právům a svobodám hlavy páté.

O Ústavní listině Československé republiky z roku 1920 se dá hovořit jako o jedné z nejdemokratičtějších ústav své doby, jež naplňovala slova úvodního prohlášení a umožnila Československé republice vstoupit do společenství národů jako „člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický a pokrokový“.

V únoru roku 2014 bylo Ústavní listině Československé republiky již devadesát čtyři let. Stále je však nutné ji brát jako jeden ze základních kamenů současné ústavní listiny. V roce 1920 bylo zapotřebí hledat inspiraci v ústavních listinách jiných

států, především Rakouska, Francie a Spojených států amerických. Nyní už však, právě díky Ústavní listině Československé republiky, nemusíme stavět na základech demokratických ústav jiných států, ale čerpáme ze svých vlastních ústavních základů.

V oblasti občanských práv je význam Ústavní listiny Československé republiky z roku 1920 nesmírný. Zakotvení rovnosti před zákonem pro všechny bylo jedním z hlavních bodů ústavy. Podle této Ústavní listiny bylo také poprvé u nás přiznáno právo volit i ženám, což jen podtrhuje ideu rovnosti v nově vzniklém Československu.

I přes velmi dobré zpracování občanských práv a svobod v roce 1920, byla pro jejich současnou ústavní úpravu vzorem spíše mezinárodní úprava těchto práv, především pak mezinárodní smlouvy a úmluvy, kterými je Česká republika vázána.

8 Summary

In my thesis I deal with civil rights in the Constitution of 1920, which was created on the background of many completely new situations that accompanied the birth of a new independent Czechoslovak state.

For better understanding of the principal topic of the work I have devoted the introductory chapter to the definition and classification of civil rights and their brief genesis. I mention some historical events and especially their impact on civil rights and liberties. This chapter shows that the greatest progress in the field of these rights came at the end of 18th century.

An interesting process, which is described in the chapter about the constitutional development of the Czech Republic, led to the formation of the Constitutional Charter of 1920. Here I was concerned within the scope of this development with by turns self-creation of an independent state and a provisional Constitutional Charter, which, as is clear from its title, was tasked to give the arising state its initial form and create space for the creation of its principal authorities. In this chapter I also analyze constitutional development to the creation of the Constitutional Charter of the Czechoslovak Republic. A separate part of the thesis consists of an analysis of chapter five of the Constitutional Charter of the Czechoslovak Republic, which includes the main contents of the thesis, Civil Rights and Liberties. I analyzed here the individual rights and freedoms, as they are described in the Constitutional Charter. Not only did I use the description of these rights, but I also tried to give some reasons and main objectives for the inclusion of individual rights. Civil rights aren't in the Constitution of 1920 contained only in chapter five and I also paid attention to the other ones, as well as to civic duties.

In the last chapter of the thesis I have tried to capture and summarize some interesting facts and knowledge of all the rights and freedoms of chapter five.

The Constitutional Charter of 1920 was said to be one of the most democratic Constitutions of its time, which fulfilled words of the opening statement and allowed the Czechoslovak Republic to join the community of nations as a member „educated, peaceful, democratic and progressive”.

In February 2014, the Czechoslovak Constitutional Charter was already ninety-four years old. However, it is still necessary to take it as one of the cornerstones of the

present Constitutional Charter. In 1920 it was important to seek inspiration in the Constitutional Charters of other countries, especially Austria, France and the United States of America. Nowadays, thanks to the Constitutional Charter of the Czechoslovak Republic, we don't need to build on the foundations of democratic constitutions of other countries, but we draw from our own constitutional foundations.

The importance of the Constitutional Charter of the Czechoslovak Republic of 1920 is enormous for the field of civil rights. The determination of equality before the law for all was one of the main points of the Constitution. According to this Constitutional Charter it was also adjusted the suffrage for women, which underlined the idea of equality in the newly created Czechoslovakia.

Despite the very good processing of civil rights and liberties in 1920, it is rather the international regulation of these rights, the pattern for constitutional arrangement, especially international treaties and conventions to which the Czech Republic is bound.

9 Seznam zkratek

ABGB	–	Všeobecný zákoník občanský Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch
CEP	–	Centrum pro ekonomiku a politiku
ČSR	–	Československá republika
ISBN	–	Mezinárodní standardní číslo knihy
JUDr.	–	Doktor práv
Msgre	–	Monseigneur
MUDr.	–	Doktor medicíny
RNS	–	Revoluční národní shromáždění
ř. z.	–	Říšský zákoník
Sb.	–	Sbírka
Sb. z. a n.	–	Sbírka zákonů a nařízení
Ust.	–	Ustanovení

10 Seznam použité literatury

Knižní publikace

- ADAMOVÁ, Karolina. Úsvit moderního konstitucionalismu: příspěvek k aplikaci „Principů“ E. F. Smidaka. Vyd. 1. Praha: Havlíček Brain Team, 2007. Avenir edice. ISBN 978-809-0360-983.
- ARISTOTELÉS. Etika Níkomachova. 2., rozš. vyd. Překlad Antonín Kříž. Praha: P. Rezek, 1996. ISBN 80-901-7967-3.
- BROKLOVÁ, Eva. Československá demokracie: politický systém ČSR 1918-1938. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakl., 168 p. ISBN 80-901-0596-3.
- ČECHUROVÁ, Jana a Lukáš ŠLEHOFER. Ústava 1920: vyvrcholení konstituování československého státu. Vyd. 1. Leges, 2011. ISSN ISBN 978-808-7212-677.
- DEJMEK, Jindřich. Zrod nové Evropy: Versailles, St-Germain, Trianon a dotváření poválečného mírového systému. Praha: Historický ústav, 2011, 517 p. Práce Historického ústavu AV ČR. ISBN 80-728-6188-3.
- GERLOCH, Aleš. Teorie práva. 5. upravené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 312 s. ISBN 80-738-0233-3.
- GERLOCH, Aleš. Ústavní systém České republiky: Základy českého ústavního práva. 4. vyd. Praha: PROSPEKTRUM, 2002, 519 s. ISBN 80-717-5077-8.
- JÁNOŠÍKOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. Mezníky českých právních dějin. 3. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 216 s. Vysokoškolské učebnice Aleš Čeněk. ISBN 978-807-3802-516.
- KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky, 1918-1938. 1. vyd. Praha: Libri, 2000-2003. ISBN 80727711913.
- KLÍMA, Karel. Státověda. Plzeň: Aleš Čeněk, 2006, 415 s. ISBN 80-868-9898-9.
- KLÍMA, Karel. Ústavní právo. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004, 815 s. Vysokoškolské učebnice Aleš Čeněk. ISBN 80-864-7390-2.

- KNAPP, Viktor. Teorie práva. Praha: C. H. Beck, 1995, 247 s. Právnické učebnice C. H. Beck. ISBN 34-064-0177-5.
- MALÝ, Karel. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha: Leges, 2010, 640 s. ISBN 978-808-7212-394.
- PEROUTKA, Ferdinand. Budování státu I. 3. vyd. Brno: Lidové noviny, 1991, 442 s. ISBN 80-710-6040-2.
- SCHELLE, Karel. Dějiny českého ústavního práva. Ostrava: Key Publishing, 2010, 177 s. ISBN 978-809-0452-244.
- SCHELLE, Karel, a kol. Právní dějiny. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 1134 s. ISBN 978-807-3800-437.
- WEYR, František, ed. a NEUBAUER, Zdeněk, ed. Ústavní listina Československé republiky: její znění s poznámkami. Praha; Brno: Orbis, 1931. 180 s. Sběrka spisů právnických a národohospodářských; sv. 53.
- ZIMEK, Josef. Ústavnost a český ústavní vývoj. 4., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 179 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 978-802-1052-550.

Prameny práva

- Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. z. a n., kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Ústavní zákon č. 293/1920 Sb. z. a n., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního (podle §§ 107, 112 a 116 ústavní listiny) In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 1/1918 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlásování zákonů a nařízení, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 2/1918 Sb. z. a n., jímž se zřizují nejvyšší Správní úřady ve státě československém, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012

- Zákon č. 3/1918 Sb. z. a n., o nejvyšším správním soudě a o řešení kompetenčních konfliktů, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 5/1918 Sb. z. a n., jímž se zřizuje nejvyšší soud, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 6/1918 Sb. z. a n., jímž se určuje doba organizace řádných soudů I. a II. instance ve smyslu třetího odstavce § 6. zákona ze dne 21. prosince 1867, čís. 144 ř. z., In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 35/1918 Sb. z. a n., o osobní nedotknutelnosti (imunitě) členů Národního shromáždění. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 36/1918 Sb. z. a n., o jednacím řádu Národního shromáždění. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě, In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 61/1918 Sb. z. a n., jímž se zrušují šlechtictví, řády a tituly. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 175/1919 Sb. z. a n., o zřízení a působnosti nejvyššího účetního kontrolního úřadu. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 330/1919 Sb. z. a n., o pozemkovém úřadě. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 121/1920 Sb., kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012

- Zákon č. 122/1920 Sb. z. a n., podle § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 126/1920 Sb. z. a n., o zřízení župních a okresních úřadů v republice Československé. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 162/1920 Sb. z. a n., o ústavním soudě In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 193/1920 Sb. z. a n., branný zákon republiky Československé. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 267/1920 Sb. z. a n. o odstranění nevhodných názvů. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 300/1920 Sb. z. a n., o mimořádných opatřeních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 325/1920 Sb. z. a n., o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 326/1920 Sb. z. a n., o jednacím řádu senátu Národního shromáždění. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 309/1921 Sb. z. a n., proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon 508/1921 Sb. z. a n., Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 71/1922 Sb. z. a n., o vystěhovalectví. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012

- Zákon č. 96/1925 Sb. z. a n., o vzájemných poměrech náboženských vyznání. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Zákon č. 215/1925 Sb. z. a n., kterým se promíjí překážka platnosti sňatků, při nichž vyhlášky neb oddavky vykonali duchovní církve československé nebo řecko-východní. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012
- Císařské nařízení č. 96/1854 ř. z. vydané 20. 4. 1854, jímž se vydává předpis, jak mají úředové političtí a policejní vykonávati nařízení a nálezy od nich vydané. In: Codexis Academia [právní informační systém]. Atlas Consulting, 2012

Ostatní zdroje

- Zpráva ústavního výboru k ústavní listině Československé republiky ze dne 24. 2. 1920. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1920. [online]. [cit. 4. 2. 2014].
Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t2421_01.htm.
- Návrh poslanců: Dra Meisnera, aj., na vypracování ústavy republiky československé ze dne 21. 11. 1918. In: Zasedání Národního shromáždění Československého roku 1918. [online]. [cit. 4. 2. 2014].
Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1918ns/ps/tisky/t0026_00.htm.
- Těsnopisecká zpráva o 45. schůzi poslanecké sněmovny Národního shromáždění republiky Československé v Praze ve středu dne 20. října 1926. [online]. psp.cz, [6. 2. 2014]. Dostupné z:
<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/045schuz/s045003.htm>.
- BEJČEK, Josef. Všeobecná právně kulturní inspirace Všeobecného zákoníku občanského z r. 1811. Časopis pro právní vědu a praxi, 2011, roč. 19, č. 3, s. 201-207. ISSN 1210-9126.
Dostupné z: <http://www.law.muni.cz/dokumenty/14218>.
- DVOŘÁK, Lukáš. Zdravý rozum Thomase Paina. In: [online]. 2004. Dostupné z: <http://nb.vse.cz/kfil/elogos/student/dvor104.pdf>.

- Deklarace nezávislosti USA, 1776, plné znění česky, anglicky In: [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.inuru.com/index.php/spolecnost/dokumenty/490-deklarace-nezavislosti-usa-1776>.
- Bill of Rights. [online]. Dostupné z: http://www.archives.gov/exhibits/charters/bill_of_rights_transcript.html.
- Deklarace práv člověka a občana: La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen. [online]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Deklarace_práv_člověka_a_občana.
- Constitution du 4 octobre 1958 http://fr.wikisource.org/wiki/Constitution_du_4_octobre_1958#Pr.C3.A9ambule.